

KÉSZÜL AZ ÚJ HÁBORU!

IRTA

STROMFELD AURÉL

ÉLETRAJZI BEVEZETÉSSSEL

ELLÁTTA

MADZSAR JÓZSEF DR.

B U D A P E S T 1 9 2 8

A kiadásért felelős
Madzsar József dr.

„Világosság” könyvnyomda rt. Budapest. VIII, Conti-u. 4.
Műszaki igazgató: Deutsch D.

Tartalomjegyzék

	Oldal
<i>Madzsar József: Stromfeld Aurél</i> — — — — —	5
Előszó — — — — —	13
I. A béke és leszerelés jelszava: szemfényvesztés	15
II. A kapitalista gazdasági rendszer: a háboru elő- idézője — — — — —	21
III. A háboru előkészítése — — — — —	32
IV. Leszerelés — fegyverkezés — — — — —	43
V. Magyarország és a háboru — — — — —	52
VI. Harc a háboru ellen — — — — —	60

Stromfeld Aurél

Amikor most Stromfeld elvtársunk hátrahagyott munkáját a nyilvánosságnak átadom, nem az a célom, hogy bevezetőül részletes életleírást és jellemrajzot adjak róla. Stromfeld elvtársról sok szó esett rövid működése alatt is a magyar munkásmozgalomban és bár eltávozott az élők sorából, sok szó fog esni róla a jövőben is. Sokat fognak még beszélni róla barátai és ellenségei egyaránt. És amikor most, megelőzve a hivatottakat, előljáróban az első életrajzot adom róla, őszintén meg kell mondanom, hogy célom nem több, mint az ő írásához olyan bevezető sorok közreboesátása — ha hiányosan és vázlatosan is —, amelyekből mégis Stromfeld elvtársunkra ismernek azok, akik valaha őt ismerték és amelyekből megismerjék őt — ha hiányosan és vázlatosan is —, megismerjék őt azok is, akik nem ismerték. Sokan vannak, akik szerették, imádták drága barátunkat és elvtársunkat, és tudom, hogy minden őszinte szóra, amely róla beszél, amely az ő nevével függ össze, amely az ő élete képét próbálja visszaadni, áthárítják egy részét annak a szeretetnek, amellyel őt magát körülvették. Ebben a biztos reményben ismertetem vázlatosan Stromfeld Aurél életét.

*

Stromfeld Aurél 1878 szeptember 19-én született Budapesten. Atyja, Stromfeld János, a Schlick-féle gépgyár mérnöke volt. Atyját már hétéves korában elvesztette, édesanyja őt gyermekével együtt a legsúlyosabb anyagi nehézségek között maradt vissza. Aurél, a testvérek közül sorrendben a második, az elemi iskolát Ujpesten végezte, azután négy

osztályt végzett a Markó-utcai gimnáziumban. Innen egyrészt hogy édesanyja terhein könnyítsen, de hajlamait is követve, a Ludovika-Akadémiára ment, amelyet négy év alatt kitüntetéssel végzett el.

Az akadémiát mint kadét hagyta el 1896-ban. Először a soproni honvédgyalogezredhez került, majd egy év múlva mint hadnagy Munkácsra, a 11-es számú honvédgyalogezredhez. Kétévi csapatszolgálat után Budapestre került a felső tiszti tanfolyamra, amelyet egy év alatt kitüntetéssel végzett el és Bécsbe jutott a cs. és kir. hadiiskolába, amelyet 1902-ben abszolvált. Ezután Bécsben, majd Pozsonyban szolgált és 1905-ben elérte a századosi rangot. Ebben a rangban nevezték ki Kassára, a honvédkerületi iskolába tanárnak, majd egy év múlva a taktika tanára lett a budapesti Ludovika Akadémián, ahol négy évig maradt. 1911-ben a honvédelmi minisztériumba került, kitűnő eredménnyel letette Bécsben a törzstiszti vizsgát, 1912-ben őrnagy lett és a következő évben, mint az első honvédtiszt, a bécsi hadiiskolához került a taktika tanárának. A háboru kitörésekor tanulmányuton volt a Balkán-harcereken, ahonnan veszélyes és kalandos utazás után 1914 július 26-án érkezett vissza Bécsbe. Másnap már utban volt Zágrábba és ettől a naptól kezdve a háboru végéig a legkülönbözőbb harcereken mindig a fronton volt. Eleinte Szerbiában, majd az orosz fronton vezérkari főnök és 1916-ban Hadfy tábornok a következő véleményt írja Stromfeld Aurél minősítési ívébe: „Mint vezérkari főnök úgy operatív, mint taktikai szempontból kiváló, munkássága kiterjed az egész jólétéért egészen a legkisebb részletre is, anélkül hogy a nagy célt szem elől tévesztené. Ez bizonyítéka szokatlanul nagy teljesítőképességének és energiájának.” Majd 1917-ben ezt írja róla Hadfy: „Szilárd, komoly, soha nem ingadozó, lovagias jellem. Szigorú és megköveteli a szolgálatot, de belátó és jóakaratu.” Horsetzky tábornok 1917 őszén ezt írja: „Egyenes, élénk, kezdeményező jellem. Nagyon tehetséges, világos látású, biztos, gyors elhatározású. Rendkívül munkaképes, egyénileg bátor, meg nem félemlithető. Fáradhatatlan, munkakész és ösztönző tevékenysége folytán a hadosztály június 15-én — amit senki sem tartott lehetségesnek — tényleg

tökéletesen működésképes volt.“ Ugyanebben a hangnemben nyilatkoznak föllebbvalói az összes harcterekről. Csak az utolsót közlöm 1918 november 15-ikéről: „Erőtéljes, fáradhatatlan, kitartó munkás-ságával a 26. ezred visszavonulása közben Asolone-tól Fonzason, Primieron, a Rolle-hágón és a Pordojnyergen át Bruneckbe a legragyogóbb emléket állította katonai képességének és tehetségének. Az ő cél-szerű és átfogó rendelkezéseinek sok ezren köszönik menekülésüket a fogságból, vagy a biztos pusztulás-ból. Szilárd bátya volt ezeknek a nehéz heteknek zűrzavaraiban. Horsetzky tábornok.“

De nemcsak föllebbvalói beszélnek róla ilyen elragadtatással, alattvalói éppugy szerették, lelkesedtek érte, tűzbe mentek érte, mert elismerték szellemi fölényét és mégis közel érezték magukat hozzá jósága, emberszeretete, embert kimélő és már itt is megnyilatkozó, mert lelkének legmélyéről fakadó demokratikus érzése következtében.

A harcterről 1918 november 18-án érkezett Budapestre és átvette a Ludovika Akadémia parancsnokságát. 1919 januárjában államtitkár lett a hadügy-minisztériumban, a proletárdiktatura kitérősekor pedig nyugdíjaztatva Győrbe költözött. Április 19-én azonban a Tanácskormány Budapestre rendelte, ahol a vöröshadsereg főparancsnokságával kínálták meg. Ezt nem fogadta el és így lett vezérkari főnöke a vöröshadseregnek. Ebben a pozíciójában bontakozott ki igazán nagy hadvezéri tehetsége. Általánosan elismert szervezői zsenialitása a vöröshadsereg megszervezésénél fényesen megmutatkozott.

Első időkben a vöröshadsereg katonái ugyyszólván puskalövés nélkül adták föl a legvédehetőbb pozíciókat is, de májusban Stromfeld megváltoztatta a hadsereg szellemét és a csapatok harci értékét. Stromfeld Aurél, aki a magyar munkásmozgalomban addig részt nem vett, azonnal belelátott ennek az osztályhadseregnek a lelkébe, megtalálta napok alatt a harmónikus együttműködnytudás útját és módját a tömegekkel is. Így lett szinte pillanatok alatt mindenkitől elismert vezetője a harcoló proletártömegeknek. Bár nem volt szónok, de ha az ütközet előtt néhány egyszerű, keresetlen, de mindig igaz és szívből jövő mondatot mondott el, a csapat harci értékét szinte ki

sem fejezhető arányokban fokozta. Éles szeme észrevett minden hiányt, akár az egészségügyi csapat felszereléséről, akár a tábori konyháról volt szó és mindig meg tudta találni azt a lényeges szót vagy mondatot, amelyre az adott pillanatban szükség volt. Szervező zsenijének az volt a titka, hogy rajongásig szerette katonáit, a katonák ezt ösztönösen megérezték és ebből az együttérzésből tudott Stromfeld hadvezéri talentuma olyan csodás eredményeket kihozni.

Ezekben az időkben derült ki, hogy Stromfeld mennyire kimagasló kicsiny és nagy dolgokban egyaránt és erős hite, a tömegek öserejében való bizalma mennyire magával tudja ragadni a tömegeket. Amióta kezébe vette a vöröshadsereget, amely addig az egyik vereséget a másik után könyvelte el, azóta ez a hadsereg csak győzni tudott. Ő karddal a kezében küzdött a népek önrendelkezési jogáért és az ő nevéhez a győzelmek egész sorozata, a visszafoglalt városok: Miskolc, Kassa, Eperjes, Rimaszombat, Léva stb. neve fűződnek. Igazán nem rajta és nem a ő proletárhadseregén múlt, hogy Trianont beiktatták a magyar törvénykönyvbe. Amikor Clémenceau ígéreteinek hatása alatt a népbiztosok tanácsa visszarendelte az addig diadalmasan előrenyomuló vöröshadsereget, Stromfeld Aurél visszalépett a hadsereg vezetésétől, Siófokra vonult. Itt érte őt a Tanácskormány bukása és itt fogták el augusztus 17-én. Budapestre hozták a Margit-köruti katonai fogházba. 1920 júliusában került haditörvényszék elé. Birái előtt úgy állt, mint aki tisztában van a maga céljaival és tisztában van azzal is, hogy egy eszme győzelmes útjában az ellenforradalom győzelme csak epizód. Birái előtt már úgy képviselte a proletariátus osztályharcos igazságát, mint igazi, vérbeli szocialista. A haditörvényszék felségsértés és hazaárulás címén háromévi börtönre, rangjának, nyugdíjának és kitüntetéseinek elvesztésére ítélte. 1921 augusztusában, bár ő maga soha kegyelmet nem kért, szabadonbocsátották. Ekkor külföldre akart menni, de utlevelet nem kapott és így, hogy mindennapi kenyerét magának és feleségének megszerezhesse, raktárnoki állást vállalt a Hungária-kalapgyárban. Vagyon nélkül, régi köréből ki-

taszítva, szegényes hónaposszobájában élt, mellette hiven és bátran kitartó feleségével. Az elszenvedett igazságtalanságokért csak munkátestvéreinek szeretete kárpótolta, akikkel együtt dolgozott a szociáldemokrata párt kereteiben, a párt- és szakszervezetben, a gyermekbarát- és természetbarátmozgásban, a proletariátus fölszabadításáért. A szocialista pártmunkát valóban alapjától tanulta meg, résztvett a legteljesebb szerénységgel a mindennapos aprólékos munkában, de nagy erkölcsi erejének és szervezőtalentumának legnagyobb bizonyítéka éppen az, hogy a számára idegen helyen és idegen légkörben is rövidesen a vezetők közé emelkedett. A kalapgyárban a raktárnokból pár év alatt cégvezető lett, a kalaposszakmát jobban ismerte, mint mások, akik életüket töltik ennek a megtanulásával, a pártban pedig pártszervezetének elnöke, pártválasztmányi tag, pártgyűlési kiküldött stb., a rendezőgárda megszervezője és vezetője lett, anélkül hogy ezt valaha is kereste volna, vagy valaha is törekedett volna egyébre, mint hogy munkása legyen a tömegeket összefoglaló nagy szocialista eszmének.

A hatalom azonban félő szemmel nézte az ő tekintélyének és befolyásának emelkedését a munkástömegek előtt. 1924 márciusában ismét elfogták, azzal vádolva, hogy kommunista összeesküvésben vett részt. A tárgyaláson ugyan teljesen fölmentették, de hathónapi vizsgálati fogsággal kellett megszenvednie azt, hogy egész fejjel magaslott ki abból a tömegből, amelyhez tartozását állta üldözésen, nyomorúságon és börtönön keresztül.

Életének utolsó hónapjaiban még egy öröme volt, hogy hónaposszobájából saját két kicsi szobájól álló lakásába költözhetett. De a négy év a harctéren, két és fél év a börtönben, a kenyérgondok, a pihenés nélkül folytatott éjjel-nappali munka, anyagi helyzetének bizonytalansága — a gyár, amelynek alkalmazottja volt, csődbe került — nem multak el nyomtalanul az ő hatalmas fizikuma fölött sem. Életének utolsó hónapjaiban többször panaszkodott, hogy pihenésre volna szüksége, minden reggel fáradtan ébred. 1927 október 7-én torokgyulladás támadta meg, ami nála mindig magas lázzal szokott járni. Az elhasznált sziv nem bírta a 41 fokal lázzal járó

nagy munkát és Stromfeld Aurél 1927 október hó 10-én hajnalban elhunyt. Október 12-én temették el a kerepesiuti temetőben azok a tömegek, amelyek vezérüknek ismerték el, sirva temették a vezért, aki messziről jött közéjük és nem vezetheti őket többé a proletariátus fölszabeditásáért folytatott küzdelemben.

Tulságosan közel az idő, semhogy részletes jellemrajzot tudnék vagy akarnék adni Stromfeld Aurélról. Ehelyett inkább néhány szóval azokról az alapelvekről szeretnék még beszélni, amelyek őt egész működésében hevitették. Ebből a most kiadott írásából is nyilvánvaló, hogy az ő békeszeretete nem deklamáló, frázisos, tettekrelességnélküli pacifizmus volt, ő a pacifizmust is az osztályhare szemüvegén át nézte, az ő pacifizmusa harcoss pacifizmus volt. Az összeomlás okairól szóló előadásában, amelyet számos munkásszervezetben tartott meg, mindig kiemelte, hogy „a háborúról általánosságban beszélni, üres szófecsérlés. A nemzeti fölszabadító háborukat ma senki sem merné reakciós háborúknak minősíteni, de viszont nincs olyan háborus reklám, amely el tudná hitetni akármilyen naiv munkással, hogy bármilyen imperialista háboru nem reakciós, nem a munkás érdeke ellen való.“

Stromfeld Aurél sokkal jobban ismerte az imperialista-militarista boszorkánykonyhát, semhogy ne tudta volna, hogy amíg kapitalizmus van, addig kapitalista érdekeket szolgáló világöldöklések is lesznek. Ezért hangoztatta mindig: „Én a háboru kérdésében a következetes szocialistákkal együtt a stuttgarti, kopenhágai és baseli kongresszusok határozatai alapján állok és azt mondom: küzdünk az utolsó lehelletünkig, hogy megakadályozzuk minden háborut. De ha a kapitalista háboru mégis kitör, ugyanolyan eréllyel tegyünk meg mindent, hogy a háborut a kapitalista társadalom meggyöngítésére, a kapitalizmus megdöntésére használjuk föl.“ Az osztrák-magyar monarchia hadiiskolájából kikerült vezérkari tiszt világos gondolkozásában a szocialista eszmékör így alakította át a militarista fölfogást igazi, harcoss, viláगतalakító szocialista pacifizmussá.

Kevésbé meglepő, hogy az a Stromfeld, aki a harctereken együtt küzdött és szenvedett a tömegek-

kel, a szó legnemesebb értelmében vérbeli demokráciává alakult át. Stromfeld véres komolysággal vette a demokráciát és bár sokan hibáztatták, mégis minden alkalommal kihangsúlyozta a párton belül való demokrácia szükségességét. Azt hiszem, ez a szemrehányás a legkevésbé sem volt indokolt, mert aki úgy tudott bízni a tömeg teremtő erejében, az természetesen követelte meg, hogy a párton belül teljes véleményszabadsága legyen annak a munkásnak, aki a társadalmat föntartja, a pártot alkotja és tömegpártjával a világot akarja átformálni. Az egyik kiránduláson mondotta: „az eszméért meghalni joga legyen minden munkásnak, de az eszme megvalósítása érdekében ne mondhassa el szabad kritikáját?” Ő a tömegek aktivitásában, politikai érettségében látta a jövő legbiztosabb zálogát és sohasem fogadta el azt a fölfogást, amely az inaktivitás okát a tömegekben kereste. Megbecsülte a magyar proletariátus forradalmi hagyományait és küzdött az ellen a politika ellen, amely a munkásságot az álliberális és áldemokrata polgári pártokkal akarja koalícióba fogni.

Senki sem látta nála jobban és tisztábban a földkérdés fontosságát, a parasztság döntő súlyát a magyarországi osztályharcokban. Halála előtt két nappal, pénteken, lakásomon már a kitörő lázzal küzdve mondotta el programját néhány elvtárs előtt, azt a programot, amelyet a legközelebbi pártgyűlésre akart konkrét formába öltöztetni. Arról beszélt, hogy a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak még mindig nem készült el az évekkel ezelőtt elhatározott agrárprogramja. „Ezerszeres bűn — mondotta —, ha mi, szociáldemokraták elhanyagoljuk a parasztkérdést, ha mindennapi küzdelmeinkben és fölszabadító harcunkban polgári áldemokratákat keresünk szövetségeseül, nem pedig az ipari és földmunkásság természetes szövetségestársának, a törpebirtokos és szegény parasztságnak nyújtjuk a testvéri jobbot. Aki ma Magyarországon az osztályhare alapján áll, aki szocialistának nevezi magát, annak Magyarországon ma a nagybirtok kisajátítását kell első céljául kitűzni, mert csakis akkor, de csakis akkor lehet megdönteni a mai rendszert.”

Stromfeld Aurélt minden cselekvésében az ve-

zette, hogy a proletariátus tömegerejével változtassa meg a mai rendszert és ezért volt vezető gondolata a földmives-milliók politikai mozgósítása a földbirtokviszonyok radikális átalakításáért és a köztársasági demokráciáért. Jól tudta, hogy fölfogása ma még különbözik sok ipari munkás fölfogásától is és ezért elvtársai fölvilágosítására és megnyerésére azt az utat választotta, hogy minden szabad idejét a tömegek között töltötte, azok között, akiknek egész életét áldozta és akik őt egész lelkükkel szerették, a XIV-es, majd XXII-es pártszervezetben, a rendezőgárdában, a sportolóknál, a természetbarátoknál, a gyermekbarátoknál, eszperantistáknál, öregek és ifjúnok között egyaránt, nála a demokrácia élő vérré vált valóság volt. Az alapelveket, amelyeket egyszer magáévá tett, véres komolysággal vette és hirdette. Erejének végső kihasználásával küzdött a párton belül ezeknek az elveknek a megvalósításáért és ebben a küzdelemben, akár a párton belül való demokráciáért, akár a tömegharcért, akár a polgári koalíciós politika ellen küzdött, mindig meglátzott, hogy kizárólag az ügy érdeke lebeg szemei előtt és kicsinyes, személyes szempontokon mindig felülemelkedett, személyi élt, személyi támadást nem ismert.

Életének utolsó hónapjaiban mondotta egyszer baráti társaságban, hogy ő az élettől csak egyet vár, hogy megérje a proletariátus fölszabadulását, ha pedig ezt meg nem érheti, a haláltól azt várja, hogy legalább a fölszabadításért folyó harcban essen el. Egyik kívánsága sem teljesedett; eltávozott körünk-ből, de ittmaradt az ő szelleme, az ő példája lobogónak azon az utvonalon, amelyen az ő szellemében fogják folytatni harcukat azok, akik életében szerették, követték és vele együtt harcoltak a proletariátus fölszabadulásáért.

1927 november.

Madzsar József dr.

Előszó

Az olyan ember, aki meglátja, hogy egy embertársát valamely oldalról veszély vagy szerencsétlenség fenyegeti és arra az illetőt nem figyelmezteti, nem érdemli meg, hogy az „ember” nevet viselje.

Aki azonban azt látja, hogy embertársai nagy tömegét, millió és millió embert, eddig még el nem képzelt veszély fenyegeti és ezt a meglátását nem kiáltja a világba, az nemesak *gyáva*, mert fél attól, hogy meglátása nem fog mindenkinek tetszeni és ennek folytán kellemetlenségeknek teszi ki magát, hanem tudatosan *bűnrészes*e a bekövetkező eseményeknek, mert nem emelte föl tiltó szavát, nem kiáltotta oda embertársainak, hogy veszély fenyegeti őket.

Nem akarok sem *gyáva*, sem *bűnrészes* lenni és ezért kizárólag embertársaim — elsősorban Magyarországon dolgozó népe — érdekében emberi kötelességemnek tartom nyilvánosságra hozni ezt a füzetet.

A kötelességparancsolta érzésem fölül *jogom* van ezt a füzetet kiadni, mert a világháború előtt, sajnos, magam is ott voltam abban a konyhában, ahol a háborút előkészítették. A világháborút olyan helyeken küzdöttem végig, amelyeken a háború egész rettenetességét annyira meg kellett ismernem, mint kevés más egyénnek és azóta nemesak meggyőződésből, hanem mintegy vezeklésképpen, minden gondo-

latom arra irányul, hogy a dolgozó emberiség — és elsősorban a dolgozó magyar nép — amellyel együtt küzdöttem és amelyet annyit láttam szenvedni — ezen küzdelmekért és szenvedésekért ellenszolgáltatást kapjon és további szenvedésektől ment maradjon.

Ez a füzet vészjel, „S. O. S.” akar lenni. Vajha ezt a vészjelet megértené Magyarország dolgozó népe és meghozná azt az eredményt, hogy az elkábitottakat, a tespedteket, a tunyákat fölrázná, az elvakítottakkal a valót megismertetve, a helyes utra tértené és még a megfélemlítettekbe is lelket öntve, arra a belátásra bírná, hogy a meghunyászkodás és gyávaság helyett csak az öntudatos föllépés által mentheti meg saját magát és családját új nagy szerencsétlenségektől.

Budapest, 1927 október havában.

Stromfeld Aurél.

I.

A béke és leszerelés jelszavai: szemfényvesztés!

Mielőtt 1914 augusztus havában a fegyverek megszólaltak volna és ezzel a világháború külső jelekben is megindult, minden helyen, ahol hivatalos egyének összejöttek, békéről, csak békéről beszéltek, császárok, királyok rokonai szeretetükről biztosították egymást, egymás békekészségét hangoztatva csókokkal pecsételték meg fogadkozásaikat.

A fegyveres küzdelem 1918 ősze óta Európában szünetel, azóta mindenhol számtalan különböző könyvet volt kénytelen a sajnós, néma nyomda nyomtatásban megjelentetni erről a pusztító korszakról. Sok és változatos ezek tartalma, de az összes ilyen nyomdatermékek egyben egységesek, és pedig abban, hogy abban az államban, amelyről az illető ír, sem az állam, sem az állampolgárok, sem az uralkodó vagy államfő nem akarta a háborút, sőt mindent megtett a béke megmentése érdekében és a háborút a másik fél kényszerítette rá. Az egész világon mindenki békét akart, senki sem támadott, mindenki csak védekezett: tehát bekövetkezett a világháború, amelyben minden hadviselő fél az ellenségnek kinevezett államot megtámadta, hogy védekezzék.

A világháború alatt is mindenki békét akart, csak a másik fél nem engedte, hogy ez a békekészség valósággá váljon.

1918 ősztől fogva, amióta Európa legnagyobb részében elült a csaták zaja, a „béke“ jelszavának

állandó konjunkturája van. A békét most már „örökre“ akarják biztosítani. Ezt elérendő, egy nemzetközi szervet, a *Népszövetség*-et létesítették. Hogy ez létjogosultságát bizonyítsa, rövid megszakításokkal állandó konferenciákat tart, amelyek mindegyike a békét akarja szolgálni. Ezeken a mérhetetlen pénzüsszegeket fölemésztő konferenciákon összegyülekezvén a világ minden részéből összetoborzott államférfiak, görögtűz fényében megnyitják a konferenciát, azután kisebb bizottságokban hányják-vetik meg a béke kérdéseit. Ezek a tanácskozások csak addig tartanak, amig elméleti kérdések körül forognak és senki érdekét nem sértik, mihelyt azonban valami ténylegi ügyet kellene elintézni, akkor a bizottságok beszüntetik működésüket, a legközelebbi konferenciára halasztják az ügyeket és a svájci levegőben felüdült idült diplomaták újra meggyújtják a görögtűzet, együttes békeéneket zengve a békéről, tényleges eredmény nélkül szétmennek, hogy ismét összejöjjenek.

Nem célja ennek a füzetnek, hogy ezeknek a konferenciáknak meddségét részletesen ismertesse, én csak a legutóbb (1927 szeptember) Genfben lefolyt eseményekre és főképen azért akarok rámutatni, mert ez a tanácskozás egy kissé jobban bevilágított abba a konyhába, ahol az örök békét főzik.

A tanácskozást megelőzőleg Franciaország egyik kiküldöttje — a nem éppen pacifista *Matin* című lap irányítója — *de Jouvenel* szenátor lemondott, azzal az indoklással, hogy a Népszövetség nem teljesíti békemegteremtő hivatását. Közvetlen utána Anglia egyik küldöttje, *Lord Cecil* mond le tisztségéről, azt irván *Baldwin* angol miniszterelnöknek, hogy nem tartja összeférhetőnek lelkiismeretével Angliát a Népszövetségben képviselni, amikor a leszerelés ügye nemhogy nem halad előre, hanem amint azt a hármass tengeri leszerelési konferencia (angol—amerikai—japán) mutatja, minden leszerelési tanácskozás a fegyverkezések további növekedését vonja maga után.

Ez azonban nem befolyásolta azt, hogy erre a tanácskozásra 24 állam külügyminisztere jöjjön össze. Egy érdekes történelmi hasonlatosság állapít-

ható meg. 1848-ban Frankfurtban, az akkori német parlamentben 24 ügyvéd ült, mire ezt énekelte a nép: *Vierundzwanzig Advokaten, Vaterland du bist verraten.* (Huszonnégy ügyvéd, haza el vagy árulva.) Most Genf után énekelhetjük: *Vierundzwanzig Diplomaten, Frieden du bist verraten.* (Huszonnégy diplomata, béke el vagy árulva.) Természetesen ez alkalommal *Chamberlain* (angol), *Briand* (rancia), *Stresemann* (német) külügyminiszterek az eddiginél is erősebb fogadkozásokkal telt beszédeket mondtak a béke mellett. Azonban mihelyt a holland és a lengyel küldöttek egy alapjában semmitmondó, kétértelmű, semmire nem kötelező, de mégis némileg tényleg a béke érdekét szolgáló javaslatot terjesztettek elő, azt már mereven elutasították.

Nem forradalmárok, szocialisták, kommunisták terjesztették elő és pártolták ezeket a javaslatokat és lázadoztak egy kissé a Népszövetségben uralkodó rendszer ellen, hanem a kis államok jámbor polgári külügyminiszterei. Ezután a konferencia — talán ez alkalommal kevesebb görögtűz fényében — széjjel oszlott, nem teremtve sem többet, sem kevesebbet, mint az eddigiek.

Amikor a világháború legnagyobb csatái dultak, amikor volt olyan nap, hogy a csatatereken száz-ezrek haltak meg, mikor az egész világ fegyveres táborhoz hasonlított, megszületett mint új jelszó a *leszerelés*, amelyet Wilson, az Északamerikai Egyesült-Államok elnöke dobott a nép közé. A háború mérhetetlen nyomora idejében egy reménysugár, egy kibontakozási gondolat! A szenvedő, dolgozó nép úgy szivta magába ezt a jelszót, mint a szomszédhoz a vizet. A jelszót átvették a vezetők. A jelszó jó, tehát hangoztatni és saját céljaikra hasznosítani kell.

A világháború fegyveres részének befejeztével tehát a *leszerelés* jelszavát is meg kell valósítani. De hogyan? Ugy, hogy más államok leszereljenek, de az, aki a leszerelést legjobban hangoztatja, az ne, mert akkor az, aki föl van szerelve és fegyverkezve, a többire akarátát könnyen rákényszerítheti.

A leszerelés első tényeként az ugynevezett békeszerződések útján a legyőzött államokat leszereltették és lefegyvereztették. A továbbiakban 1920 óta ezen leszerelést ellenőrző értekezletek tartattak,

majd hogy a jelszónak külsőleg eleget tegyenek, a valóság elleplezésére a Népszövetség keretében egy a leszerelést előkészítő bizottságot alakítottak meg, amely kellő sajtóreklámtól kísérve, tartja megszaktatásokkal üléseit. Mivel itt gyakorlati dolgok elintézéséről van szó, a szép jelszó csődjé még hamarabb nyilvánvalóvá lett. Az Északamerikai Egyesült-Államok ebbe a leszerelést előkészítő bizottságba nem küldték el képviselőjüket, miáltal abból már eleve csak egy elmélkedő testület lett. Ellenben éppen az Északamerikai Egyesült-Államok elnöke a három legerősebb tengeri nagyhatalom (Észak-Amerika, Anglia, Japán) részvételével egy konferenciát hívott össze, amely ezen államok tengeri haderejének nem is leszerelését, hanem csak a további fejlesztését gyakorlatilag lett volna hivatva megoldani.

A konferencián az angolok és amerikaiak között áthidalhatatlan ellentétek merültek föl. Anglia nem volt hajlandó belemenni a páncélos cirkálók számának csökkentésébe, mert kiterjedt birodalmára, nagyon hosszú tengeri utjaira és egymástól messzefekvő stratégiai támpontjaira való tekintettel nagyszámu kisebb páncélos cirkálóra van szüksége. Az Északamerikai Egyesült-Államok stratégiai szempontjai ezzel ellentétes tengeri fölszerelési módokat diktálnak. Ugyanis az Egyesült-Államoknak a Japánnal való leszámolásához nagyon nagy hajóegységekre, nagykaliberű és messzehordó ágyukra van szükségük és azért ehhez a szükségletükhöz megfelelően akarták határozatukat a tengeri leszerelési konferencián elfogadtatni. Japán hol ide, hol oda csatlakozott. Végeredményében azután széteszlott az ugynevezett hármas tengeri leszerelési konferencia, világosan megmutatva, hogy a határozatok meghozatalát a leszerelést legerősebben hangoztató Anglia tette lehetetlenné.

Erősen leleplező hatású volt *Lord Robert Cecil* nek, a leszerelés egyik szóvivőjének már említett az a cselekedete, hogy ezután a konferencia után lemondott Anglia képviseletéről a Népszövetségben. A szeptemberi népszövetségi konferencia viszont *ténylegesen* beszüntette jóidőre a leszerelési bizottság működését és kitolta, ha nem is soha napjára, de

jó hosszú időre a leszerelési konferencia összehívását. Kétségtelen, hogy így a leszereléssel kapcsolatban keltett illúziók fátyla alaposan megritkult. A *Szocialista Munkás Internacionále* vezetői közül *Vandervelde* elvtárs, aki időnkint fölemelte szavát a leszerelés érdekében a Népszövetségben, áldozatául esett egy, a béke megszilárdítását célzó, nem is tulajdonképpen merésznek nevezhető föllépéséért az angol külügyminiszter (*Chamberlain*) bosszuvágyának, kibukott a népszövetségi tanácsból. A másik belga szociáldemokrata, *De Brouckère* elvtárs lapjelentések szerint visszavonulni szándékszik a leszerelési bizottságból. A szociáldemokraták közül benmarad a bizottságban *Paul Boncourt*, aki eddigelé, sajnos, inkább a fegyverkezés és a francia hadiszervezet tökéletesítése terén fejtett ki energikus munkát és szerzett hervadhatatlan, de kétes érdemeket.

Ha a föntieket tekintjük, akkor arra a meggyőződésre jutunk, hogy a hatalom mai birtokosai kegyetlen és raffinált szemfényvesztő játékot űznek. Sohasem hirdették oly hangosan és annyit a *békét és leszerelést*, mint ma, mert tudják, hogy a világ dolgozó népének milliói tényleg békét akarnak és így szívesen hiszik el, hogy a béke föntartása és megtartása érdekében állandó és eredményes munka folyik. Bár minden konferencia vége újabb csalódás, mégis minden újabb konferencia előtt a jól megszervezett sajtó új reményeket ébreszt a tömegben. Olyan ez az eljárás, mint amikor ködbombákkal árasztják el előterepeket, hogy a mesterséges köd mögött ne lássák meg, milyen mozdulatok történnek a valóságban. Ugyanazok az egyének békét és leszerelést hirdetnek a tömeg felé és emögött a szépnek látszó köd mögött készítik elő az új háborút.

A diplomácia a kulisszák mögött titokban katonai egyezményeket köt, a haditechnika szolgálatába állított tudomány az emberfojtás eszközeit tökéletesíti, a törvényhozás gondoskodik arról, hogy ne csak a fegyverbíró férfinemzedékek, de az asszonyok, a gyermekek, az aggok is a háborút szolgálják. A kapitalista sajtó naponként milliós példányban készíti elő az ugynevezett közvéleményt az új háborúra, a kapitalista zsoldban lévő színház, irodalom, film stb. mind a békét kívánó dolgozó nép

háborus hangulatának fölidézését szolgálja. A világháboru előtt azt dörögték mindenfelé: *Si vis pacem, para bellum* (ha békét akarsz, készülj a háborura), most a tömeglélektan jelenségeit kihasználva, megfordítottan csinálják a dolgot:

Ha háborut akarsz, beszélj a békéről!

Minden gondolkodó ember azt kérde ezekután, mi az a rettenetes hatalom és erő, amely a dolgozó nép millióinak békevágya és békekészsége ellen dolgozik, azzal szembehelyezkedik és egy új háborút készít elő, amely a világháboru borzalmait sokszorosán fölülmulná.

Ez a kegyetlen és mindent letipró hatalom és erő: *a jelenlegi kapitalista gazdasági rendszer.*

II.

A kapitalista gazdasági rendszer: a háboru előidézője

Clausewitz (a hadászat elméletéből): „A háboru a politika folytatása.”

Marx kutatásaira támaszkodva: „a politika a gazdálkodás folytatása a termelés és árukörforgás határain túl”.

1914-ben, a világháboru kitörésekor a volt osztrák-magyar monarchia lakosságával azt akarták elhitetni, hogy a háborút azt okozta, hogy az akkori trónörökös Szarajevóban egy szerb állampolgár meggyilkolta, Németország népének más okot, Szerbia stb. népének ismét más okot mondtak. Még ma is igyekeznek a dolgozó néppel, a gyermekekkel és a nemgondolkozókkal ilyen dajkameséket elhitetni, de mindig kevesebb eredménnyel.

Minden gondolkodó ember előtt már a világháboru alatt világossá vált, hogy *a világháboru évtizedek óta a háttérben lejátszódó, a diplomáciai és gazdasági fegyverek minden nemet latbavető nagy politikai küzdelemnek fegyveres folytatása volt.* Eme küzdelem csak két nagy kapitalista csoport között folyt és pedig egyrészt az *angol-francia*, másrészt a nagy *német* kapitalista csoport között. Évtizedek folyamán a többi kisebb kapitalista csoportok vagy az egyik, vagy a másik csoport érdekkörébe kapcsolódtak bele és mint játéklabdák szerepeltek.

Mit akart a két kapitalista csoport? Egyrészt mindegyik csoport a meglévő nyersanyagforrásokat akarta magának, kizárólag magának megszerezni,

másrészt maga, csak saját maga részére a meglévő piacokat biztosítani. Vilmos, volt német császár, aki nem tudott mindig hallgatni, 1914 előtt őszintén ki-mondotta, hogy a német gazdaság nevében „*helyet akar a nap alatt*”. Mint legközelebb fekvő példák, az elzászi vasérc, a sziléziai szén, a zsilvölgyi szénbányák, a szlovákiai fa szolgálgjanak. Még többet lehetne messze gyarmatországokról ezirányban beszélni, de ezek szavát és panaszát a magyar dolgozók füléhez nem engedik.

A kapitalista csoportok föntvázolt akarata természetsszerűleg a saját terjeszkedését a másik fél rovására hozza létre és így kialakul a terjeszkedő és erőszakos — *imperialista* — irányzat. Ez az irányzat válik azután — mint a gazdálkodás folytatása (*Marx*) — a politika tengelyévé, mely azután folytatásában (*Clausewitz*) a világháborút eredményezte. A világháború alatt úgy az ántánt, valamint a középhatalmak őszintébbek voltak és mint hadicélt: „a nyersanyagforrások méltányos és szabad elosztását és azok lojális kihasználását” jeölték meg. Világos tehát a háború és a gazdálkodás összefüggése. Nemcsak *abban az értelemben, hogy a háborút a gazdaság táplálja*, lehetőségei *elsősorban a gazdaság lehetőségeitől függnnek*, hanem úgy is, hogy a kapitalista gazdálkodásnak *szükségsszerű* következménye a háború. Ez megdönthetetlen igazság, amelyen nem változtathat sem jószándéku ábrándozás, sem pedig a genfi gyülekezetben: a Népszövetségben elhangzó békeszózatok áradata.

De aki a világháború alatt sem tudta meg, hogy ez a nyersanyagok fölosztásáért folyt, azt a versaillesi, trianoni, st. germainei stb. békék alaposan megtanították.

Hiszi még valaki ezek után, az u. n. „*békeszerződések*” után, hogy a világháború az elnyomott népek fölszabadításáért, a demokratikus elvek megvalósításáért pusztította el az emberek millióit?

1918-ban „*békét*” kötöttek, de a fegyveres háború nem szűnt meg tulajdonképen egy percre sem olyan gyarmati és féliggyarmati országok ellen, melyek területe nyersanyagokban (petroleum, vas stb.) bővelkedik.

Térjünk át az 1918 után bekövetkezett, u. n. béke-

állapotra! Egy angol gazdaságpolitikus, *Bowmann* *Az új világról* című munkájában így jellemzi a háboruutáni állapotokat, amelyeket a békeszerződések teremtettek meg: „Amíg a régi Európa régebbi államai körül 8000 kilométer régi határ volt, addig most 11.000 kilométer, melyből körülbelül 3000 kilométer az ujonnan fölállított határ. Minden új határmérföld megsokszorozta a legközelebbi időre a lehetséges nyugtalanságok forrásait az egyenlőtlen és egymással szemben barátságtalan érzésű népek között.”

Vizsgáljuk meg, hogy ezen az oly jól jellemzett tüzhányón miképpen alakultak ki a viszonyok? A *termelést* illetőleg (adatok a *Frankfurter Zeitung*-ból) 1926-ban a következő képet látjuk: Anglia 99.1%, Németország 112%, Franciaország 124%, az Északamerikai Egyesült-Államok 140%-át termelték 1914. év előtti termelésüknek. Tehát — Angliát kivéve — ezekben az országokban a munka termelékenysége nemcsak a békebeli színvonalat érte el, hanem föléje emelkedett. Legnagyobb a termelés emelkedése a hadiipart és a hadviselést kiszolgáló termelési ágakban, így a műselyemgyártás (amely a robbanóanyagiparnak a bázisa) a békebelinek 556%-át termeli, a kaucsukgyártás 283%-át, az alumíniumipar (a repülőgépek termelésének nyersanyagszállítója) 187%, a petroleumpipar 187%-át termeli a békebelinek.

Pénzügyileg 1926 végéig nagyban és egészben a háboruutáni valuta- és hitelkóroszt *megnyugvást* váltja föl a belső piacokon, az egyes nemzetgazdaságokon belül.

Szervezetileg és technikailag a kapitalista gazdálkodás egész sor újítást és javítást végzett (racionalizálás, kartelizálás, trösztalakítás, országos és nemzetközi méretekben).

A kapitalizmus ezen „szép” eredményeihez még hozzáfűződik, hogy letörte a munkásság életszínvonalát, természetessé tette négymillió ember (a hozzátartozókkal együtt kb. 20 millió) számára a krónikus munkanélküliség és éhezés állapotát.

Dacára ennek a külsőleg oly biztató képnek, *a nemzetközi kapitalizmus válságban van*. Ha válság van, akkor konferenciát kell összehívni, hogy utat és módot keressen a válságból való kibontakozásra. Így született meg 1927 év elején a genfi nemzetközi gaz-

dasági konferencia. Ennek anyaggyűjteményéből néhány adatot fogok felsorolni: Az angol vasipar termelési kapacitásának (termelőképességének) 41%-át nem bírja fölhasználni, az angol textilipar meg éppen 45%-át. Még Amerikában is, melynek kapitalizmusa pedig fulladozik a saját zsirjában, még ott is kihasználatlanul áll az acélipar termelési apparátusának 25%-a és ugyancsak csupán 75%-ig van kihasználva a gépépítőipar termelési felszerelése. *A mezőgazdasági termékek vásárlóereje folyvást csökken;* a különböző országokban a háborúelőttihez képest 74 és 90%-ok között ingadozik a mezőgazdasági termékek vásárlóereje. Ezen okok tették szükségessé a gazdasági konferencia összehívását, melyben a beteg kapitalizmus orvosai gyűltek össze tanácskozásra. Ezen „orvosok“ közül pl. az okokat illetőleg, amelyek miatt a konferenciát összehívták, a küldöttek egyike, *Kassel* professzor azt mondotta: „Ha nem volna négymillió munkanélküli Európában, ez a konferencia nem jött volna össze“.

Az angol küldöttek egyike, *Mr. Layton*, a legtekintélyesebb angol kapitalista gazdasági folyóiratnak, az *Economist*-nak szerkesztője, a konferencia összehívásának okát abban a körülményben kereste, hogy „*Európa gazdaságait 11.000 kilométernyi vámbarikád választja el és a dollárok milliárdjait fordítják az új fegyverkezésre.*“

A francia küldöttek egyike, a bányatulajdonosok szövetségének elnöke, abban látta a konferencia összehívásának okát, hogy „*Európát elnyomják a pénzügyi és szociális kiadások terhei.*“

A konferencia napirendjének legfontosabb pontját szerényen így címezték az összehívók:

„*A kereskedelemben és iparban észlelhető aktuális egyensúlymegbomlás gazdasági okainak elemzése, gazdasági tendenciák, amelyek alkalmasak előmozdítani az általános békét.*“

Milyen megoldást talált ez a konferencia?

Piac! Piac kell! Ez az egyetlen kivezető út végeredményben, mint 1914 előtt. Minden kérdésre válasz ez a csodaszer, amely a kapitalizmust a válságból kivezetheti.

A megoldás két irányban kereshető, és pedig a belső piac fölvevőképességének emelése, vagy pedig

külső piacok kiszélesítése által. Az első módszerrel kapcsolatban sok szó esett — a belső piac fejtszámra nézve legnagyobb alkotóelemének — a munkásosztálynak nyomoráról is. Ezt a nyomort több szónok kénytelen volt megállapítani. A konferencia kigondolója, *Loucheur*, többszörösen volt francia miniszter, összehasonlítva az európai és amerikai munkás helyzetét, ezeket mondotta: „Mig az amerikai munkásnak egy automobil vásárlásához három hónapi munkabérére van szüksége, addig egy európai munkásnak három egész esztendei munkabérét kellene ráköltöntenie“. (Azt hisszük, hogy ezek a számok a magyar munkások viszonyaira nem vonatkoznak, a magyar munkások viszonyainak összehasonlítása alapjául különben is az automobil helyett a *cipőtalpalás* költségeit kellett volna venni.)

Az amerikaiak nem igen biztatták európai kolégáikat arra, hogy a piackeresésnek ezt a módszerét válasszák. Nem is igen akadt egyetlen kapitalista sem, aki a belső piac fölvevőképességének a munkabérek emelése útján való fokozásától várta volna a megoldást. A legtöbbjük panaszkodott a „*magas munkabérek*“ miatt, sőt egyik német küldött ki is jelentette, hogy: „*a szakszervezetek a kartelekhez és trösztökhöz hasonlóan, mesterségesen emelik a munkaerő árát.*“

Vigasztalan a helyzet a belső piac fölvevőképességének emelését illetőleg a *mezőgazdasági népesség* fölhasználásának szempontjából is, mert a kapitalizmus meg sem kísérli a mezőgazdaság emelésével fokozni belső piacát; természetében rejlik, hogy inkább külső piacot keres.

Nem is igen akadt a genfi gazdasági konferencián kapitalista, aki a belső piac emelésére akarta volna alapítani a békenivóra emelkedett, de válságát megoldani még sem tudó kapitalista termelés gyógykezelésének tervét. (Az a véleményünk, hogy a Népszava közgazdasági rovatában is hiába adnak ilyen tanácsokat a magyar tőkéseknek.)

Nem maradt tehát más hátra a tőkés termelés doktorai számára, mint a *külső piacon* keresni a „külkereskedelemben és iparban észlelhető aktuális egyensúlymegbomlás“ gazdasági orvosságát, ami viszont — mint a tapasztalat mutatja — nem az álta-

lános békét előmozdító tendenciák fölfedezéséhez vezet, hanem annak éppen az ellenkezőjéhez: a *világháborúhoz*. A konferencián ezt természetesen nem mondták el így. Ott a *szabad kereskedelmet* jelölték meg, mint a béke biztosítására és a válság megoldására egyaránt alkalmas gazdasági tendenciát. A szabadkereskedelem jelszava és a háboru jelszava között így ugyanolyan viszonyt létesítettek, mint a vegyipar és a hadiipar között áll fönn a világháboru óta. A békebeli anilinfestékgyárak nem számíthatók hadiipari üzemeknek, de mindenki tudja róluk, hogy máról-holnapra festék helyett fojtógázt lehet gyártani bennük. A szabadkereskedelem is ma szabad verseny, holnap szabad elnyomása a gazdaságilag gyöngébbnek a háboru minden eszközével.

Nem a belső piac kiszélesítése, hanem a *világpiac* kérdése áll már ismét a világkapitalizmus érdeklődésének középpontjában. Ez annak a következőjén, hogy a kapitalizmus szanálta magát annyira, hogy megkezdheti a régi, a háborúelőtti kérdéseinek újrafölvetését, megkísérelheti újra a megoldásukat. A szabadkereskedelem jelszava egy 35—40 éves védővamos, protekcionista korszak után a következő törekvést jelenti:

1. Ledönteni a „rosszul fekvő” vámsorompókat, amelyek elzárják a gazdaságilag *gyengébb, fejletlenebb* államok piacait a nagy imperialista államok elől.

2. Leigázni a nemzeti és gazdasági föl szabadulá-
sukért lázongó gyarmatokat, Marokkó, Sziria, Hol-
land-India stb.

3. Egészen gyarmati sorba dönteni a félig gyarmati sorban lévő államokat (elsősorban Kínát).

4. Megdönteni az orosz külkereskedelmi monopóliumot, szabaddá tenni az orosz piacot a világkapitalizmus, elsősorban Anglia számára.

A konferenciának egyik magyar küldöttje, *Kornfeld báró* így kiáltott föl: „Az európai problémát nem lehet *csak* Európában megoldani. Ha nem fogunk találni új piacokat, úgy az emberek, mint az áruk számára, úgy ennek a konferenciának eredményei kétségeseknek fognak mutatkozni.”

Csodálatosképen nem állott föl az amerikai küldött, hogy bejelentse, mindent el fog követni, hogy

a bevándorlást lehetővé tegye Európa „népfölöslege” számára, sem az angol küldött, aki India piacát az elhelyezkedni nem tudó európai áruk számára nyitathatná meg.

A szabadkereskedelem jelszavának különös aktualitást ad a nemzetközi kapitalizmus szempontjából az a félelem is, hogy Oroszország iparosítása sikerrel jár (két év alatt körülbelül 2.5 milliárdot fektettek be a *Frankfurter Zeitung* szerint az ipar alaptőkéjének megújításába és villamosításába), ami azt jelenti, hogy Oroszország tiszta agrártípusu országból agrár-ipari állammá fejlődik. Ilyen körülmények között még szűkebb lesz a „terület a nap alatt” az európai és a világkapitalizmus számára, amely elérte a termelés békeszínvonalát. A szabadkereskedelem jelszava tehát minden békés látszata ellenére a *harcnak, sőt a háborúnak jelszava. Azt jelenti, hogy a helyreállított nemzetgazdaságok között újból megkezdődik ugyanolyan, sőt fokozott harc a külső piacokért, mint a háború előtt.* A háborutáni változásokat is figyelembe véve, ennek a harcnak a sémája a következő:

1. A jól szervezett, fejlett kapitalizmusú államok — a nagyhatalmak — Európában a gazdaságilag elmaradtabb, a békeszerződésekkel földarabolt területek ipari fejlődését igyekeznek megakasztani, megfojtani (igy Magyarországot is).

2. Háború a kínai forradalom ellen.

3. Háború Szovjetország ellen. Aki csak valamit tanult a háborúból, az tudja, hogy a nyersanyagforrások keresése mellett a piackeresés volt a legfontosabb ok, mely kiváltotta a nagy fegyveres leszámolást, a hosszú vérontást.

Az imperialista kapitalizmus regenerálta magát bizonyos fokokig, nem bír azonban tovább fejlődni új piacok és nyersanyagforrások nélkül. Első gondolata természetesen veszendőbe menő piacainak megtartása vagy visszaszerzése. Ezért volt a marokkói háború, ezért a többi gyarmati háború Ázsia és Afrika különböző részeiben, ezért a háború a kínai forradalom ellen, ezért a legközelebbi jövő háborúja Szovjetország ellen. Nem hiába Anglia áll a szabadkereskedelem jelszava *mögött* és a nemzetek és népek „szabad elnyomásának” *élén*.

A már említett *Mr. Layton* a genfi konferencián a következő világos kérdést intézte a konferencián jelenlévő szovjetdelegátusokhoz:

„A háboru előtt Oroszország külkereskedelme nagyobb volt, mint Indiáé, most pedig, 1925-ben, a világkereskedelemről szóló adatok szerint kisebb volt, mint Dánia külkereskedelme a háboru előtt. Ha nem lett volna háboru, teljesen lehetséges, hogy Oroszország egy hosszú periódus alatt nemcsak belsőleg ment volna keresztül jelentékeny fejlődésen, hanem jelentékenyen nőtt volna a külső kereskedelme is. Ez a fejlődés módot adott volna Európának, hogy új piacokat találjon és gyöngítse bizonyos mértékig azoknak a tendenciáknak a befolyását, amelyeket a háboru előtt is meg lehetett figyelni, néhány *teljesen független* óceánontuli országban. Lehetetlen még előre látni, hogy mikor és hogyan dől el a konfliktus a két ellentétes gazdasági rendszer között, de mi mégis kérjük az orosz delegációt, mondja meg nekünk, hogyan lehetséges a gazdasági viszonyok mai állapotában elérni, hogy Oroszország külkereskedelme a háboruelőtti mértékre emelkedjék.“ A kérdés gazdaságilag és politikailag világosan volt fölteve. Mutatja ismét egészen világosan a gazdaság és háboru összefüggését is.

A konferenciát a háboru és béke kérdése szempontjából mindamellett nem az jellemezte, ami a napirenden volt, *hanem elsősorban azok a „kényes kérdések“, melyeket levettek a napirendjéről.* Ilyen *kényes kérdések* voltak: a nyersanyagok kérdése, a ki- és bevándorlás kérdése, az adósságok és a tőke-kivitel kérdése. Mind a három kérdés olyan, hogy bátran tekinthetjük őket egyenként is, összességükben véve is olyanoknak, amelyekről a béke sorsa függ. Közülök csak egyet veszünk mégis részletes elemzés alá: *a nyersanyagforrások kérdését.* Erről a kérdésről sok szó esett a konferencián is, bár nem szerepelt külön a napirenden. Éppen azért nem tűntek napirendre, mert ebben a kérdésben nemcsak nem lehetett volna még csak formálisan is egységes határozatot hozni, hanem biztos volt, hogy ennek a kérdésnek a tárgyalása szétrobbantaná a konferenciát. De így is többen mutattak rá a „nyers-

anyagok méltánytalan elosztására“, ami természetesen magában foglalja azt a „méltányos kívánságot“, *hogy a nyersanyagokat méltányosan kell elosztani*. Például az olaszok panaszkodtak, hogy meg vannak fosztva a nyersanyagforrásoktól, holott nekik rengeteg munkaerőfölösleg áll a rendelkezésükre. A japán küldött erősen tiltakozott a *nyersanyagok monopolizálása* ellen, amely az általános béke föntartásával szemben igen veszélyes tendenciát jelent. „A jelenlegi krízis — mondotta a japán képviselő — a természeti kincsek egyenlőtlen elosztásának tulajdonítható, amely mindig nagy akadály volt a béke tartós voltának. El kell kerülni olyan szükséges anyagok, mint aminő a szén és petróleum, természeti forrásainak monopolizálását, amely megnehezíti szabad elosztásukat és lojális kihasználásukat.“ Még a torkig jóllakott Észak-amerikai Egyesült-Államok kiküldötte is tiltakozott az angolok által megteremtett kaucsukmonopólium ellen. A kisnemzetek siralmát a svéd gyáriparos szövetség elnöke terjesztette elő, mondván: „Jaj annak az országnak, amely nem lévén birtokában nyersanyagforrásoknak, a külföldi konkurens karteleknek kegyelmére van utalva.“ *Az angolok hallgáltak.*

Emlékezetünkbe kell idézni, hogy a világ-háboruban a hadicél: „a nyersanyagforrások méltányos és szabad elosztása és azok lojális kihasználása“ volt. 1914—1918-ig ez hadicél, 1927-ben ugyanezt csinálva, azt mondják, hogy „kutatják azokat a gazdasági tendenciákat, amelyek alkalmasak előmozdítani az általános békét“. Szemfényvesztés, mert mindenkinek látnia kell, hogy bebizonnyult: a politika a gazdálkodás folytatása a termelés és árukörforgás határain tul, mely a kapitalista termelési rendben csak imperialista lehet. Ismét ott vagyunk, ahol 1914 előtt voltunk, hogy *ma a politika a nyílvánosság előtt „békét“ hangoztat, a háttérben pedig diplomáciailag előkészíti az új nagy háborút*. Ezt a világhelyzetet és a diplomácia munkáját a következő fejezetben próbálom megmutatni. Előzőleg azonban néhány szóval azt a kérdést óhajtom érinteni, ninesenek-e a kapitalizmuson *belül* gazdasági

tendenciák, amelyek nem a háboru irányában való fejlődést, hanem ellenkezőleg, a háboru elkerülését mozdítanák elő. Hiszen a világháboru befejezése után egész sor szocialista is volt, aki abban reménykedett, hogy maga a kapitalizmus további fejlődése fogja kiküszöbölni a háborút.

Megint a genfi gazdasági konferencia tükrében mutatjuk be a kapitalizmuson *belül* megállapítható „béketendenciákat“, hiszen ezt a konferenciát kimondottan a béke biztosítását célzó szándékunak hirdette az egész közvélemény.

A kapitalizmuson belüli „béketendenciákra“ — ha eltekintünk az „általános szolidaritásra“, a békevágy fejlődésére“ a vonatkozó általános frázisoktól, amilyeneknél sokkal különbeket lehetett hallani már a háboru előtt — a francia kapitalisták képviselője, a közismert *Loucheur* és a francia szakszervezetek küldöttje: *Jouhaux*, az ismert szindikalista mutattak rá. A gondolat eredetileg a *Loucheur*é volt, a legnagyobb hadinyereség bezszebelőé. Tőle származik az eszme: az *internacionális kartelek Európájának* eszméje. Ez az eszme a jóllakott francia kapitalizmus érdekeinek további kielégítésére való törekvésben született. Franciaország lenyelte a német vas- és szénipar jelentékeny részét, a kontinentális vaskartelben biztosította magának a biztosíthatót, és most a saját hegemóniája alatt akarná a többi iparágakat is kartellirozni, trösztökbe egyesíteni, a *versaillesi béke által nyújtott eszközeinek védelme alatt, a saját hegemóniája alatt*, tehát épugy Anglia ellen, mint a kartelben részesíteni kívánt más, kisebb államok ellen. Ez nem igen mondható a „tartós béke biztosítása“ módszerének. Nem is igen talált más támogatóra ez a „béketeremtő eszme“, mint *Jouhaux*-ra. Megtörtént az a csakugyan szégyenteljesnek mondható eset, hogy a liberális-kapitalista *Frankfurter Zeitung* oktatta ki a szocialistákat a monopolisztikus kapitalizmus és a szocializmus különbözőségéről, ezeket irván:

Ő (tudniillik *Loucheur*) csak a francia munkásosztály képviselőjénél talált támogatásra. És ez jellemző a Franciaországon kívüli szociáldemokraták

között is szélesen elterjedt ama hamis meggyőződésre, amely mindenben, amely úgy fest, mint a tervszerű gazdaság — a szocializmus megvalósításához való lépést látnak, még akkor is, ha ez valójában a legkapitalistább, monoplasztikus vállalkozó szervezetek összehozását is jelenti.“

Az alapvető gondolat, amit a kapitalizmus a háboru ellenszereként ajánlott: a *szabadkereskedelem*. Ez — amint láttuk — semmi egyebet nem jelent, mint *átmenetet* — *talán kisebb háborukon át* — *a nagy új háborúhoz Kína és Szovjetország ellen együttes erővel, majd utána a háborút a zsákmány fölosztásáért.*

Emlékezzünk a Balkán-háborúra Törökország ellen, amely be sem fejeződött még, amikor már a győzők egymás között újra véres háborút kezdtek.

És ebben az irányban halad a kapitalizmus most nagyobb, nemzetközibb méreteken, de véresebben, fojtóbban és pusztítóbban is, mint eddig...

III.

A háboru előkészítése

Minden hivatalos személy békét hirdet, a polgári sajtó ugyyszólván naponként hoz első oldalán egy cikket, amely megállapítja, hogy a béke teljes és örök biztosítása már „majdnem“ sikerült. Ezzel szemben minden hivatalos ténykedés a háboru előkészítését szolgálja, a polgári sajtó belsejében az első oldal békeharsonáját tulzengő háborus előkészületekről ad le tudósításokat, vagy olyan cikkeket közöl, amelyek a háborura való izgatás büntettének nevezhetők.

A háborura való előkészület mai módszere — mint már mondtunk —: „ha háborút akarsz, beszélj a békéről“.

Természetesen *csak* védelmi háboruról lehet szó. Például nemrégiben a *Pester Lloyd* az angol diplomácia hiteles tolmácsának cikksorozatában bebizonyította, hogy minden háboru, amely Szovjetország ellen indul meg, védelmi háboru, mert a civilizáció megvédéseért vívatik. Illene elhinnünk, hogy egy esetleges háboru Kína ellen nem támadó háboru új piacokért, hanem védelmi háboru a régi piacok megtartásáért. Pedig hogy ez így van, azt világosan mutatja az a tény, hogy Anglia kivitele Kinába az ottani nemzetfölszabadító harc óta a háboruelőtti-nek egyharmadára csökkent.

A különböző védelmi (!?) háborura való előkészületek egységesen, de különféle szervek útjain a következőkben nyernek kifejezést:

a) *A hatalmi csoportok kialakítása* (a titkos diplomácia munkája);

- b) a szellemi előkészítés;
- c) a gyermekek és az ifjúság nevelése;
- d) a hadseregszervezés;
- e) a hadiipar és hadianyag.

A kapitalizmus nemzetközi méretekben való fejlődésével kapcsolatosan már csak romantikus lelkekkel lehet elhitetni, hogy egyes államok tényleg önálló politikát folytatnak. Már a világháború előtt nem egyes államok alkották a politikai és hadászati egységet, hanem több államból alkotott államszövetségek. Ezt az államszövetséget egy-egy nagyipari kapitalista állam irányítja, amelyet *nagyhatalom* névvel jelölnek meg. Ennek folytán az egyes nemzetek államai tényleg egy, ha még ma nem is teljesen nemzetközi, de a nemzetekfölötti kapitalista csoport uralma alatt állnak. Közvetlenül a világháború előtt — amint már említettük — három évtized munkájával a titkos diplomácia két igazi nagyhatalmi csoportot alakított meg: az angol és a németet. Az a szegény francia gyalogos, aki a francia „gloire“-ért halt meg, nem tudta, hogy az egyesült angol-francia tőkéért pusztult el, a magyar baka, német vezényszóra, idomítva, még magyar dicsőségről sem álmodhatott, csak ment, ahová vitték és nem tudta, hogy esontjai azért porladoznak majd messze idegenben, mert a német nagyiparnak Ázsia valamelyik piacára volt szüksége.

A világháború befejeztével úgy az angol, mint a német nagyhatalmi csoportok szétestek és rövid ideig, tiszavirágszerűleg, minden állam egyedül próbált gazdasági és ezzel kapcsolatban politikai életet élni. A nemzetközi kapitalizmus élő ereje azonban néhány röpké év után ismét megkezdte összefogó munkáját és pénzért, valamint nyersanyagterületért a titkos diplomáciát szolgálatába állítva, ennek segítségével a különféle igen bevált módszerekkel dolgozva, 1927 közepéig a következő, világpolitikai vagy gazdasági és hadászati szempontból nézve a dolgozat, államszövetségeket alakítottak ki:

1. *Amerikai csoport*, az Északamerikai Egyesült Államok vezetése alatt. Egyesíti az amerikai államokat és a Csendes-tengert, valamint Afrika kisebb alakulatait (Libéria).

2. *Angol-olasz csoport*, kétségtelenül Nagy-

britannia vezetése alatt. Tényleg felöleli Nagybritanniát, a birtokait képező gyarmatokat, érdekkörében tartja a portugál és holland gyarmatokat, Egyiptomot és Perzsiát, szoros szövetségben van Olaszországgal és befolyása alatt állanak közvetlenül vagy Olaszországon keresztül Portugália, Hollandia, Norvégia, Svédország, Görögország, Finnország, Észtország, Lettország, Litvánia, Albánia és Magyarország. Befolyását jelenleg megpróbálja Spanyolországra is kiterjeszteni.

3. *Francia csoport.* Franciaország vezetése alatt. Tényleg felöleli Franciaországot, Földközi-tengeri, afrikai, ázsiai és délamerikai gyarmataival, befolyása alatt tartja Belgiumot és Jugoszláviát, eddig befolyása alatt tartotta Lengyelországot, Romániát és Csehszlovákiát, végül kétségkívül befolyása van Törökországban.

4. *Japán csoport,* amely Japán vezetése alatt saját államán kívül egyéb távolkeleti birtokait, a Polinéziai szigeteket, Koreát, Mandzsuriát és a japán-kinai telepeket foglalja össze.

Az 5. csoportot a forradalmi országok csoportja képezi és pedig *Szovjetország és Kína.*

Csoporton kívül áll ma (1927 október) még Németország, amely 1925 közepe óta lépett újból mint aktív szereplő a világpolitika színterére. Az egyik lap azt írta: „várja az alkalmat a csatlakozásra és ahhoz a csoporthoz csatlakozik, amely többet tud nyújtani“.

Mindegyik csoportnak megvan a maga politikája úgy a nyersanyagforrások, a piacok, valamint a nyersanyagok és a készáruk szállításához szükséges szárazföldi és vízi utak tekintetében. Ennek folytán a fönti csoportokat egymástól mélyreható, sokszor áthidalhatatlan ellentét választja el. Ha az egyes csoportok helyzetét vizsgáljuk, akkor a következő megállapításokat tehetjük:

Az amerikai csoport gazdasági egyeduralkodó utójában áll az angol csoport Kanadában és Argentínában, a japán csoport a távol keleten és a Csendes-tengeri szigeteken.

Az angol-olasz csoport köreit háborgatja az amerikai csoport Kanadában és Argentínában, Japán a távol Keleten, különösen Kínában, a francia cso-

port a Földközi-tengeren, továbbá az Atlanti-óceán és az Indiai-tenger felé vivő tengeri utakon.

A francia csoport az angol-olasz csoporttal szemben áll a Földközi-tenger medencéjének uralma kérdésében.

A japán csoport, mint az előbbiekből látható, az amerikai és az angol-olasz csoporttal áll több helyen szemben.

Ugy az amerikai, mint az angol-olasz, francia és japán csoport teljesen egységes abban, hogy a forradalmi csoport (Szovjetország és Kína) óriási és gazdag területei mérhetetlen nyersanyagforrásaival és a két országnak több mint 500 millió lakosával olyan lehetőségeket nyújt, mely lehetőségekért érdemes *rövid időre* háttérbe szorítani azokat az ellentéteket, melyek egymással szemben főnállanak. — *Nyersanyagforrások és piac*, ez kell a kapitalista gazdaságnak, mindkettő megkapható, ha Szovjetország és Kína a kapitalista gazdasági csoportoknak rendelkezésére áll, tehát megállapítható, hogy egységes, aktuális és áthidalhatatlan világpolitikai ellentét a kapitalista-imperialista országcsoportok (Amerika, Anglia-, Olasz- és Franciaország, Japán) és a forradalmi országok (Szovjetország és Kína) között áll fenn, tehát a diplomáciai és ezzel egyidejűleg a hadászati nagy csoportosításnak ebben az irányban való kialakítása a kapitalista-imperialista titkos diplomáciának a „nagy” feladata. Nem könnyű feladat! Kína fölött nehéz a megegyezés. Amerika, amelynek nincsenek koncessziói a régi időkben, a „nyitott ajtó” politikáját követte. Ez azt jelenti, hogy ellene van azoknak az egyenlőtlen szerződéseknek, amelyeknek révén Kinában kiváltságokat biztosítottak maguknak az előbbi háborúk után Anglia, Japán és Franciaország.

Ez az ellentét azonban semmikép sem akadályozta meg az amerikai flottát, hogy az angol flottával együtt ne ágyuzza Nanking nyílt városát és annak védtelen népét. Azokat az ellentéteket, melyek Kinában az angol és japán csoport között főnállanak, a kínai nemzeti forradalom egyidőre elsimitotta és ismét csak rövid időre, bizonyos mértékig a két államcsoport elkülönítette érdeklődéseit. Japán nyíltan az északi csapatokat támogatja a déliekkel szem-

ben, Anglia viszont hajóival a déliek hátát fenyegeti előnyomulásuk közben. A kínai piac elvesztésétől való félelem az egységes kínai nemzeti állam kialakulásától való irtózás összehozza ezeket az ellentétes érdekei hatalmakat.

A kínai forradalom időleges veresége Keleten megkönnyítette némileg a kapitalista-imperialista csoport helyzetét. Nem lehet ugyan azt mondani, hogy a kínai kérdésben sikerült megteremteni a teljes egységfrontot, azonban a két leginkább érdekelt állam, Anglia és Japán között olyan természetes munkamegosztás-féle jött létre távol keleten. Japánnak érdekei Mandzsuriában és Kelet-Mongoliában mindenképen azt parancsolják, hogy gátat vessen a kínai forradalom haladásának észak felé és megakadályozza azt, hogy az oroszok támogassák a különböző déli nemzeti alakulásokat. A déli nemzeti hadseregek bomlása ezidőszerint viszont önmagában is biztosíték Angliának arra, hogy érdekei Délkinában pillanatnyilag (1927 október) nem forognak tulságos veszedelemben. Így lehetővé vált, hogy Anglia csapatait India északi határán, Afganisztán körül csoportosítsa és a Kinában összpontosított 40 ezer főnyi hadseregét is idevezesse.

Szovjetoroszországgal szemben a helyzet bonyolultabb, mint Kinával szemben. *Az angol nagyipari kapitalizmus válságban van.* De Angliát a piac kérdésén kívül Szovjetoroszország ellen hajtja egész seereg belpolitikai szempontja is. Ezek között a legfontosabb, hogy *Nagybritanniát alkotó egyes részek kapcsolatai mindjobban lazulnak.* Amikor 1921-ben *Lloyd George* a sikertelen intervenciós kísérletek után megszüntette a blokádot Szovjetoroszország ellen, az angol közvélemény azt remélte, hogy Angliának sikerülni fog békés eszközökkel gyarmatává tenni Szovjetoroszországot. Oroszországnak azonban sikerült föntartania külkereskedelmi monopóliumát, amely erősen gátolja a belső orosz iparral való konkurrenciát és az országnak idegen árukkal való elárasztását. Sikerült továbbá saját iparuk színvonalát is jelentékenyen emelni és az angol monopóliumtörekvésekkel szemben Németországban is gazdasági és részben politikai támaszt találni. Ehhez járult még, hogy Oroszország befolyása a távol és a közeli

Keleten erősödött, minek következtében az angol birodalom befolyása ezen a területen csökkent.

Emellett kétségtelen, hogy az angol munkásmozgalom egy bizonyos mértékig radikálizálódott az utóbbi esztendőekben. A bolsevikieknek ugyan nem sikerült az angol munkásmozgalomban megvetni a lábukat, mint ahogy azt az angol-orosz szakszervezeti bizottsággal való manőverezési kísérleteik után remélték, mégis kétségtelen, hogy ma az angol munkásmozgalomban eléggé jelentős balratolódás látszik.

Mindezek a körülmények együttesen kiváltották az angol konzervatív kormány részéről azt a lépést, amely az angol-orosz diplomáciai viszony megszakítására vezetett. Ettől kezdve *Anglia minden uton módon*, minden eszközzel — még a Népszövetség révén is — *lázasan készíti elő Szovjetorszország izolálását nyugaton és keleten egyaránt.*

Az angol diplomáciai helyzet azonban nyugaton és Középeurópában egyaránt nagyon bonyolódott. Itt ugyanis az államok közötti konfliktusok egész serege áll az angol diplomácia egységfrontot tervező munkájának útjában. A pénzügyi és diplomáciai izolálás már csaknem egészen sikerült. Franciaországban ugyan a kistőkések nyomása, akiket az orosz kölesön visszafizetésének ígérete nagyon csábít, megakadályozta a diplomáciai viszony teljes megszakítását, de Oroszországnak mégis el kellett tennie azt a diplomáciai vereséget, hogy *Racovscit* visszahívja és új követet nevezzen ki.

Olaszországban Mussolini fölmondta a barátságot a bolseviki diplomáciának, amellyel sokáig erősen kacérkodott és Középeurópában is teljesen zátonyra futottak az esztendők óta tartó tárgyalások, amelyek Szovjetorszország diplomáciai elismerésére irányultak. Mindinkább elhidegülni látszik Németország barátságos viszonya Oroszországgal, bár Németország nem akarja könnyen és olcsón eldobni azokat az előnyöket, amelyek az Oroszországgal való összeköttetésből származnak. A Lengyelország és Oroszország között megindult barátságos tárgyalások inkább manővernek látszanak az orosz politika részéről.

Bár ezek a konfliktusok Anglia malnára hajtják a vizet, viszont más érdekelletetek akadályoz-

zák az egységfront kialakulását. Angliának teljesen maga mellé állítania Olaszországon kívül csak Magyarországot, Esztországot, Norvégiát, Finnországot, talán Svédországot és Lettországot is sikerült, ezenkívül Perzsiát és Afganisztánt. Anglia diplomáciájának azonban sok fejtörést okoz egyrészt a francia és olasz ellentét, másrészt a német-francia és német-lengyel ellentét, mivel a világháborút befejező békeszerződések következtében természetesen sem Közép-európa, sem a Balkán nem hozható össze egykönnyen egy közös hangyabolyba. A jugoszláv-olasz ellentét, a kisántánt államok ellentéte Magyarországgal, a lengyel-litván ellentét szintén akadály a diplomata háboru felé rohanó automobilja előtt.

Az angol diplomácia mindamellett máris egész sor sikert jegyezhet föl e nehézségek legyőzése dolgában. A lengyel-román, a jugoszláv-lengyel, a csehszlovák-lengyel, az olasz-román szerződések megkötése, a magyar-orosz és csehszlovák-orosz kereskedelmi szerződések megkötésének megakadályozása mind ennek a politikának egyes, bár kisebb jelentőségű etappjai. Az angol diplomáciának legnagyobb sikerei egyfelől a francia-német közeledés, másfelől az angol-francia közeledés megteremtése az angol-olasz barátság teljes föntartása mellett.

Az új földadat, amelyet most Anglia megoldani igyekszik, Németországnak Franciaországhoz való további közelítése, másrészt a Németország és Lengyelország közötti közeledés létrehozatala, a francia-orosz szakítás teljessé tétele és a német elhidegülés előkészítése. Emellett fontos földadata a délkelet-európai egységes frontnak a kialakítása, melynek különböző fázisai: az olasz-jugoszláv, a magyar-román, a magyar-csehszlovák, a jugoszláv-görög és a jugoszláv-bolgár ellentétek elsimitása.

Nehéz volna rávilágítani azokra az eszközökre, amelyekkel Anglia titkos diplomáciája ezeknek az ellentéteknek a kiküszöbölésén dolgozik. Bizonyos az, hogy *az angol diplomácia sohasem volt nagyon skrupulózis az eszközök megválogatásában*, hiszen a titkos leltáraknak háboruutáni szellőztetéséből egy és más napvilágot látott, megtudtuk, hogy az osztrák-magyar monarchiának ugyanazt a területét

az angolok Szerbiának is és Olaszországnak is odaigérték. Ha tehát nehéz volna is rámutatni, milyen előnnyel kecsegteti Anglia az érdekelt feleket, mert hiszen nehéz volna valóban mindegyiknek igazi előnyöket nyújtani, az angol diplomácia azonban nem fog zavarba jönni, ha ugyanazzal a mézesmadzaggal kell akár két-három vagy négy államnak a segítségét megnyernie.

Anglia befolyása folytán a háborus előkészítés eszközévé vált maga a Népszövetség is, amely a béke biztosítását volna hivatva szolgálni. A májusi és juniusi genfi tárgyalások azt a célt szolgálták, hogy a háboru útjába álló ellentéteket simítsanak el. Még „Locarno” sem tekinthető valami tulságosan nagyszabásu „békemű”-nek, de Locarno továbbfejlesztése ellen most már valóban minden eszközzel hadakozik az angol diplomácia. Ne felejtjük el, hogy a Népszövetség szeptemberi ülészakán a kisállamoknak ugyan nem hosszúéletű „patkánylázadása” a nagyhatalmak ellen azért történt, mert az angol, a francia, az olasz, sőt már a német diplomácia is csak *kulisszának használta föl a népszövetségi összeívetelt, hogy emögött folytasson tárgyalásokat a háboru előkészítéséről* és intrikáljon a béke ellen. A Népszövetségnek és a nagyhatalmak diplomáciájának ezt a jellemzését Hollandia népszövetségi képviselője adta, akit bizonyára nem lehet azzal gyanúsítani, hogy bolsevista volna, még csak nem is szociáldemokrata.

A kisállamok föllépésének nem is volt egyéb eredménye, minthogy *Vandervelde* elvtársat kibukatták a Népszövetség tanácsából és a nagyhatalmak diplomatái pedig „az illendőség szempontjából” nem Genfben, hanem valahol az olasz tengerparton jönnek össze Mussolini államtitkárjának meghívására, hogy ott tárgyalják meg azt, aminek a kis országok majd engedelmeskedni tartoznak. Az eddigi tapasztalatok alapján nem kétséges, hogy *minél többet fognak beszélni a komünikék a békéről, annál eredményesebben folyt a tanácskozás a háboru előkészítéséről.*

Angliának ezzel a politikai és stratégiai előkészületi munkájával szemben *Oroszország* — leg-

alább diplomáciájának munkájából kitünőleg — *a háboru elhárítása vagy talán inkább elhalasztása érdekében dolgozik.* Ugy látszik, Oroszországot gazdaságának a helyzete, valamint államszervezetének konszolidálatlansága arra kényszeríti, hogy a békét keresse. Ezért kénytelenek az oroszok egyre-másra lenyelni az angol és francia kormánytól mindent, ezért igyekeznek még megalázás árán is föntartani a diplomáciai viszonyt Franciaországgal. De erre az utra szorítja a szovjetkormányt az is, hogy gazdasági helyzetének helyreállítását csak külföldi kölcsönök vagy gazdasági koncessziók adása révén remélheti. Ezért kötöttek szerződést az amerikai petróleumérdekeltséggel, ezért engedték át a manágánérc kiaknázását egy amerikai érdekeltségnek és ezért kötöttek a németekkel is ipari és mezőgazdasági koncessziós szerződéseket. Mindezeknek kétségtelenül nagy szerepe van abban is, hogy a szovjetgazdaság némely téren elérte a béke színvonalát, bár éppen a vasipar még mindig majdnem 30 százalékkal marad az 1913. évi termelés alatt.

Oroszország gazdaságának fejlődése

Mezőgazdaság:

	Indexszámok az 1913. évinek százalékában	
	1926/27	1927/28
1. Bevetett terület — — —	95.1	97.6
2. Lovak száma — — —	82	88.2
3. Szarvasmarha száma —	106.3	112.3

Ipar:

1. Szén — — — — —	105.2	122.3
2. Petróleum — — — — —	109.7	120.7
3. Öntöttvas — — — — —	70.5	82.3
4. Vas és egyéb fémek —	76.3	112
5. Textiláruk — — — — —	105.4	112
6. Só — — — — —	102	114.2

Szállítás:

1. A vasuti hálózat hossza	130.3	132
2. Szállítási forgalom — —	99.1	111.6

Az évi költségvetést a szovjet 1927—28-ra 5½

milliárd rubelben állapította meg, ami 12%-os emelkedést jelent az előbbi évvel szemben.

Ebből a statisztikából azt látjuk, hogy *Oroszország gazdaságilag a fejlődés útján van, azonban ez még távolról sem jelenti azt, hogy gazdasági nehézségeit sikerült legyűrnie oly mértékben, ami elengedhetetlen feltétele egy sikeres háborúnak.* Hiányzik mindenekelőtt a tőkéjük, aminthogy általában az orosz gazdálkodásnak a tőkehiány a jellemzője, különösen azóta, mióta az angol diplomácia csaknem teljességében megteremtette a pénzügyi bojkottot Oroszország ellen. Nagy a hiány nyersanyagok és gépek dolgában is, mert hiszen az indusztrializálásra fordított befektetések legjobb esetben is csak négy-öt év múlva fognak jelentkezni az áruforgalomban kész áruk alakjában. Az orosz paraszt ma még nem tud sem gépekhez, sem mindennapi fogyasztási cikkeihez hozzájutni olyan mértékben, amint arra szüksége volna. Ez az alapja a falu és város között még mindig meglévő és folyton meg-megújuló ellentéteknek.

Ha az orosz ipart újból hadilábra kellene állítani, ez kétségtelenül jelentékenyen növelné a ma is meglévő áruinséget a faluban és ez a falu és város közötti kapcsolatok további meglazulására vezetne; de nemcsak a faluban okozna elégedetlenséget, hanem megnehezítené a városok ellátását élelemmel és alapjának rendíthetné meg az évek óta elfogadott ugynevezett *új gazdaságpolitikát.* *Ezért ragaszkodnak az oroszok — kényszerűségből — a békéhez és csak jóval távolabbi perspektívában képzelhető el támadó háború Oroszország részéről Európa ellen, mert ma egy ilyen háború kétségtelenül a szovjet-rendszer összeomlására vezetne.*

Nagy kérdés azonban, hogy *Oroszországnak ez a kényszerű pacifizmusa elegendő-e a háború elkerülésére?* Oroszország készületlensége és az a gondolat, hogy minden újabb békés esztendő az orosz gazdaság és ezzel a háborús fölkészültség megerősödését jelenti, fokozza az angol diplomácia erőfeszítését. Minél hamarabb készül el az angol diplomácia a háborús előkészületek betetőzésével, annál készületlenebbül fogja találni a háború Oroszországot.

De nemcsak az orosz kérdés az egyetlen gyújtóanyag Európában és még sokkal több olyan van,

amely a világ valamely más pontján éppen csak egy szikrára vár, hogy kirobbanjon. Ma, amikor az egész világ politikai és gazdasági szempontból egyetlen nagy organizmusnak tekintendő, csodák csodája volna, ha még csak néhány esztendeig is „élvezné“ az emberiség ezt a mai, békének nevezett állapotot. Bizonyos az, hogy *a tömegek békeakarása, életföntartási ösztöne a háborúval szemben erősebb, mint volt 1914-ben.* De az igazságtalan békék sorozata, az országokat elválasztó politikai és gazdasági határok meghosszabbítása nagyon megnövelte a politikai konfliktusok lehetőségét. Azt sem szabad elfelejteni, hogy *a világháború óta már nyolc korosztály nőtt fel,* egész új nemzedék, amely csak könyvből ismeri a lövészárkot, a drótsövényt, a gránátot, a gépfegyver kattogását, a tankot, a repülőtémadást és a mérges gázokat. Ezeknek a korosztályoknak az ellenállása a háborúval szemben természetesen sokkal csekélyebb, mint azoké volt, akiknek a technika ilyen vívmányait a maguk testén kellett tapasztalniuk. Minden ok megvan tehát arra, hogy *a béke barátja, a háborús vérontás ellensége optimizmus nélkül, elboruló szemekkel nézzen a legközelebbi jövő elébe.*

IV.

Leszerelés — fegyverkezés

Amilyen szerepet az imperialista kapitalizmus nyersanyagforrásokat és piacokat kereső és szükség-szerűen háborúhoz vezető tendenciáival szemben a polgári pacifizmus játszik, ugyanolyan szerepet tölt be a tényleges háborus előkészületekkel szemben a leszerelés jelszava, a Népszövetség leszerelési konferenciája. Mialatt a titkos diplomácia a legnagyobb aktivitást fejt ki nyílt és titkos, úgynevezett biztonsági szerződések és katonai konvenciók kötése iránt, míg a kulisszák mögött folynak a háborus szövetségeket előkészítő tárgyalások, addig a nyilvánosság előtt ülésezik a Népszövetség leszerelési konferenciája, illetőleg pontosabban a Népszövetség leszerelést előkészítő konferenciájának az előkészítő bizottsága.

Már a Népszövetség szeptemberi tanácskozásait megelőzően is többé-kevésbé világos volt a kritikus megfigyelő számára, hogy ez a leszerelési konferencia erősen hasonlít ahhoz a vászonhoz, amit Penelope, egy régi görög mithoszi hősnek, Odisszeusznak a felesége szőtt. Odisszeusz évekig tartó kalandozása alatt Penelope azzal hitegette türelmetlen kérőit, hogy akkor választ közülük férjet, amikor kész lesz a vászon kelengyéje számára. A hü feleség azonban amit nappal szőtt, éjjel fölbontotta. Igaz, hogy a titkos diplomáciának nem sok fölbontanivalója akadt azon a vásznon, amelyet a leszerelési bizottságban készítettek elő a nappali nyilvánosság előtt a kiküldött többé-kevésbé súlytalan politikuskok. Amerika egyáltalában nem vett részt ebben a leszerelési bizottság-

ban, *Coolidge* elnök a három legnagyobb tengeri hatalmat: Amerikát, Angliát és Japánt külön leszereelési értekezletre hívta össze. Itt, ahol a nagyhatalmak egy konkrét kérdéssel voltak kénytelenek foglalkozni, tüstént világossá vált, hogy a *leszerelés komolyan szóba sem jöhet*.

Természetes, hogy a leszerelés kérdésében a nemzetközi szociáldemokrácia vezetőinek nagy része reális és teljesen megokolt szkepszist tanusít. Nagyrészt vége van már azoknak az utópiáknak, amelyek azt hirdették, hogy a leszerelés kérdését meg lehet oldani a kapitalizmuson belül is. Mindinkább beigazolódik a régi szociáldemokrata jelszó igazsága: „*a szocializmus a béke, a kapitalizmus a háború*“. Ez a nagy igazság ma, a világháború tanulságai után még inkább igaz, mint volt a háború előtt, pedig már akkor is sokszorosan hangsúlyozta *Engels*, aki egyebek közt kitűnő és szakértő katonai író is volt, hogy *a munkásosztály hiába törekszik a kapitalista rendszeren belül leszerelésre* és ezért a munkásosztály katonai programjául tűzte ki, hogy az állandó hadsereget néphadsereg, demokratikus milícia váltsa föl.

Mint minden háború után, úgy a *világháború után* is természetesen erősödött a vágy, hogy megakadályozzák az új háborút. Ahelyett azonban, hogy a háború gyökerére illesztették volna a fejszét, a leszerelés utópiáját hajszolták, holott világos, hogy a nemzetközi imperialista rendszer mellett, amikor a vezető nagyhatalmak egyike-másika valamennyi világrészben gyarmatosító politikát folytat és amikor a gyarmati fölszabadulási mozgalmak mind nagyobb és nagyobb erővel törnek az anyaországgal való összeütközés felé, nem lehet szó leszerelésről. Ebben a helyzetben a leszerelésnek csak az a módja képzelhető, aminőt a versaillesi, trianoni és saintgermaini békek jelentettek, *egyoldalú leszerelés, amely csak a leggyőzötteket fegyverzi le*. Európa leszerelése utópia, amikor Amerika fegyverkezik, Japán fegyverkezik és itt Európában Mussolini nyíltan alkalmazza Olaszországra Vilmos császár háborúelőtti jelszavát, hogy nekik *több hely kell a nap alatt*, mint amennyi eddigélé volt. Emil *Vandervelde* elvtárs, a belga külügyminiszter 1926 októberében tartott beszédében nyíltan ki is mondja:

„A leszerelés vagy általános lesz, vagy nem lesz. És ha közhely is, meg kell mondani, hogy morális leszerelés nélkül a materiális leszerelés sem lehet sohasem más, mint vagy kiméra vagy csalás.“

Vandervelde elvtárs igazát talán még azzal lehetne megtoldani, hogy viszont *a morális leszerelés előfeltétele a gazdasági leszerelés, vagyis az olyan gazdasági rend, amelynek belső erői nem vezetnek szükségszerűen háborúhoz.* Ennek a föl-tételnek a kapitalizmus nem tud eleget tenni, a gazdaságnak ilyen új rendjét csak a szocializmus tudja megvalósítani.

Julius Deutsch elvtárs, az osztrák szociáldemokrácia egyik katonai szakértője és volt hadügyi államtitkár még szkeptikusabban áll szemben a leszerelés kérdésével *Wehrmacht und Sozialdemokratie* című könyvében. Ebben a könyvben a Szocialista Munkás-Internacionále leszerelési bizottsága által kibocsátott kérdésekre ad feleletet. Arra a kérdésre, vajjon össze kell-e hívni, mielőtt lehetséges, a leszerelési konferencián képviselt országokat, hogy nyilatkozzanak, milyen leszerelési rendszabályokat volnának hajlandók a maguk részéről megvalósítani, *Deutsch* elvtárs a többek között a következőket válaszolta:

„Leszerelési konferencián egész bizonyosan ma már csak azért sem volna elérhető megegyezés, mert hiányoznak a használható dokumentumok egy szakszerű tanácskozás alapjául. Ezeket a szakszerű adatokat előteremteni, a fegyverkezés mértékét és módját megállapítani törekszenek most a Népszövetség leszerelési bizottságának albizottságai, anélkül, hogy ezen a téren messze mentek volna.“

Megállapítja azután *Julius Deutsch* elvtárs, hogy egy leszerelési konferenciának aligha volnának valami nagy eredményei, viszont a székszeise akkor bontakozik ki teljességében, amikor a leszerelés dolgában teendő saját állami kezdeményezésről, a „saját ország“ védelméről, másszóval a *haza védelméről* van szó. Ebben a kérdésben *Deutsch* elvtárs arra az álláspontra helyezkedik, amelyen a háboru alatt állottak különösen az ántántországok szociáldemokratái, akik azért állottak hazájuk uralkodó-

osztálya mellé a háboruban, mert abban a meggyőződésben voltak, hogy a német és osztrák-magyar militarizmussal szemben a nyugati demokráciákat védik.

Deutsch elvtárs a következőket mondja: „Egy ország szociáldemokráciája nem könnyen veheti magára a felelősséget, hogy éppen ez az ország szereljen le, tekintet nélkül a többi országokra... A szociáldemokratáknak Ausztriában nem marad más hátra, mint saját országuknak folszerelésére gondolni, ha nem akarnak büntárs lenni abban, hogy a Köztársaság a reakciós Magyarországnak védtelenül legyen kiszolgáltatva.“

A fegyverkezés tehát folyik. Szinte már félni lehet az újabb leszerelési konferenciáktól, mert a katonai sajtók hiányos adatai is azt mutatják, hogy *minden sikertelen leszerelési konferenciát a fegyverkezésnek egy-egy újabb erősödése követi.*

A következő táblázatokban a Népszövetség által közzétett adatok és más források alapján a különböző, sokszor ellentétes adatok összevetésével megkísérlem hozzávetőleges képet adni arról, hogyan fegyverkezik a világ.

A hadiköltségvetések adatai a következőket mutatják az öt legnagyobb hatalom hadikiadásaira vonatkozóan:

Allam	1913-ban	1927-ben	Egy lélekre eső kiadás
Franciaország — — — — —	350	300	7
Anglia — — — — —	430	578	13.15
Olaszország — — — — —	81	203	5.25
Egyesült-Államok — — — — —	202.5	685	6
Japán — — — — —	60	242	4.1
	1123.5	2008	7.9
Szovjetoroszország — —	adatok hiányzanak		2.15*

Ezek a hivatalos adatok természetesen nem fedik teljesen a valóságot, de legalább megközelítik.

Érdekes lesz a szárazföldi hadseregek számáról összeállított következő kimutatás is.

* A Frankfurter Zeitung szerint.

A hadsereg száma ezekben:

Állam	1913	1923	1927	Ezer lakosra esik katona
Franciaország — — — —	546	732	729	18
Anglia (reguláris és terri- torialis hadsereg — —	441	339	372	8.5
Olaszország 1927-ben, bele- értve a fasiszta mili- ciát is) — — — —	400	248	527	13.5
Egyesült-Államok — —	226	372	429	3.8
Japán — — — —	275	236	205	3.5
	1188	1917	2262	

Szovjetoroszország reguláris hadseregét a különböz források 600—800.000-re teszik, azonban a katonai kiképzés sehol sem olyan általános és sehol sem fogja át a lakosság oly nagy tömegét, mint Oroszország ugynevezett területi hadseregszervezete mellett, amelyben csaknem az egész férfi- és női lakosság 18 éves korától kezdve rendszeres katonai kiképzésben részesül.

A hadsereg fejlődését azonban nemcsak a számok mutatják. Csaknem mindenütt, ahol általános hadkötelezettség van, a régi *két-három éves hadiszolgálatot leszállították egy vagy másfél évre*, úgy hogy a kiképzés alá eső évi kontingens jóval nagyobb, mint a háború előtt volt. Emellett a reguláris hadseregen kívül irreguláris katonai alakulatok, fasiszta szervezetek különféle fajtái részesítik sok országban katonai kiképzésben és fogják össze katonai jellegű szervezetekbe a lakosságot. *Mennyiségi viszonylatban tehát a lakosság katonai kiképzése a legtöbb európai országban elérte a maximális határt.*

A hadi technika fejlődését a világháború óta még vázlatban is csak alig érinthetjük. A hadseregek mechanizálása elérte csaknem maximális határát. A következő háborúban a tankok által szállított gyalogság főfegyvere a puska helyett a *gépfegyver és a gyalogsági ágyú lesz.* Mindkét fegyvernem nagy tökéletesedéssel ment át. A régi Maxim-gépfegyver súlya hűtővízzel együtt 32 kilogram volt, az állványé 34 kilogram, a mai nehéz gépfegyver súlya hűtővízzel együtt 17 kilogram, az állványé 18 kilogram.

A kézi gépfegyverek, az automatikus kézfegyverek, amelyek a világháború alatt inkább csak kivételesen jöttek még számba, ma a gyalogság általános fegyverévé lettek. 1914-ben Franciaországban egy gyaloghadosztálynak 24 nehéz gépfegyvere volt, ma 152 nehéz és 332 könnyű gépfegyvere van. 1914-ben az Egyesült-Államokban egy gyaloghadosztálynak szintén 24 gépfegyvere volt, 1927-ben 155 nehéz, 792 könnyű gépfegyvere van.

A *tüzérségi felszerelés* dolgában is nagy fejlődés mutatkozik. Az ágyuk lőtávolsága 1918 óta jelentősen növekedett. Az Egyesült-Államok hadseregében használt 75 milliméteres tábori ágyuk lőtávolsága 1918-ban 11.5 kilométer volt, ma 13.7 kilométer. A 150 mm-es taracké 1918-ban 11 km, ma 23.5 km. Legnagyobb a haladás a francia hadsereg tüzérségi felszerelésében: az 1897-es mintájú 75 mm-es tábori ágyú lőtávolsága 11.2 km volt, az 1925-ös mintájú tábori ágyú lőtávolsága 12.7 km. Az 1917-es mintájú 155 mm-es ágyú lőtávolsága 11.6 km volt, ma 16.5 km. Az 1903-as mintájú 24 cm-es nehéz ágyú lőtávolsága 16.5 km volt, az 1920-as mintájú 55 km. Az 1912-es mintájú 34 cm-es messzehordó ágyú lőtávolsága 22 km volt, a háborúutánié állítólag 150 km. Ez az ágyú speciálisan az angolok ellen készült.

A haditechnika terén a legnagyobb fejlődést mégis a *légi flottánál* tapasztaljuk.

A szárazföldi és tengeri repülőgépek száma:

	1923	1927	1930—32-re tervezett szám
Franciaország — — — — —	1350	1640	2650
Anglia — — — — —	385	700	900
Olaszország — — — — —	250	800	1350
Egyesült-Államok — — — — —	420	700	950
Japán — — — — —	250	500	700
Összesen — —	2655	4340	6555

Ebből a táblázatból az tűnik ki, hogy három-négy év alatt a nagyhatalmak légi flottája csaknem kétszeresére nőtt és ugyanilyen tempójú növelést vettek tervbe a legközelebbi három-négy esztendőre is.

A mennyiségi fejlődésen kívül azonban szinte csodálatraméltó fejlődést mutat a repülőgépeknek hadi célokra való használhatósága is. Csak egy-két adat: a földerítő repülőgépek átlagos sebessége óránként 1918-ban 130 km, 1927-ben 190 km. A bombavetőgépek ható rádiusa (a maximális repülőtávolság fele) átlagban 1918-ban 300, 1927-ben 500—600 km. A repülőgépek által vihető bombák maximális súlya 1918-ban 1000 kg, 1927-ben 2000 kg.

A tengeri fegyverkezés korlátozására a washingtoni konferencián ugyan egész sor határozatot hoztak, de azért ez is állandóan fejlődik. Anglia páncélos cirkálóinak száma 1922-ben 48 volt, 1926-ban 47, de 1920-ban már 63 lesz. Az angol tengeralattjáró hajók száma 85, 49, 73, ugyanezekben az időpontokban, amellelt a tengeralattjáró hajók maximális tonnatartalma 6400-ról 8000-re emelkedett. Az Egyesült-Államok páncélos cirkáioinak száma ugyanezen években a következőképen emelkedik: 23—33—41. Tengeralattjárók: 126—134—142. Legerősebb a francia tengeralattjárók emelkedése: 51—54—112.

A „leszerelésnek“ ebben a korszakában a hadiipar is hatalmas fejlődésnek indult. A háborúra való gazdasági előkészület hihetetlen mérvet öltött. A rombolás technikája új csúcspontot ért el. Nem lehet ugyan tiszta képet alkotni arról, hogy mik vannak előkészületben a különböző államokban, kétségtelen azonban, hogy a vegyiipar a mérges gázgyártás terén napról-napra újabb és tökéletesebb hadianyagokat produkál.

A háborus előkészítésben nem maradnak el az új mozgósítási és háborus törvények sem, amelyek a lakosság nagy részét, a gyermekektől az aggokig beállítják a háboru szolgálatába. Ezek a törvények megvalósítják a nagy francia forradalom egyik tábornokának szavait, aki 1794-ben egyik parancsában a következőket írta:

„A fiatal emberek a csatába fognak menni, a házasok a fegyvereket fogják kovácsolni, az asszonyok a ruhákat fogják varrni és a kórházakban fognak szolgálni, a gyermekek ócska fehérneműkből tépést fognak készíteni, az aggok a piacra vitetik magukat, hogy a harcosokat bátorságra tüzeljék.“

Az új francia törvény szerzői, Noulens generá-

lis és *Paul Boncour*, a forradalmi tábornoknak ezeket a szavait következőképen fordították a modern francia imperializmus nyelvére:

„... Az első naptól kezdve az egész nemzet, amely nem vonul be a hadseregekbe, kell hogy részt vegyen a csapatok felszerelésének a munkájában... A nemzeti védelem napján nincs többé különbség azok között, akik katonák és azok között, akik már nem katonák.“

Az angol független munkáspárt lapja, a *New Leader* szerint kétségbe kell esni azon, hogy *Paul Boncour* részt vett ilyen törvény kidolgozásában, hiszen ebben a törvényben háboru esetére mozgósítva van minden emberi és állati, minden szerves és szervetlen anyag a háboru céljaira. A törvény XI. §-a világosan kimondja, hogy *mobilizálás esetén a minisztérium rekvirálhatja az összes szakszervezetek, szövetkezetek, társaságok és vállalatok szolgáltatait*, és így még a szakszervezeteket is a háboru szolgálatába kényszeríti.

Ilyen tehát a leszerelés a gyakorlatban. A világháborut bizonyára nem készítették elő ilyen, mindenre kiterjedő gonddal, mint ahogyan most készül az új világháború; de azért a hivatalos történetírás, publicisztika és emlékiratok tömege minden hadviselő államban minden eszközzel igyekszik bebizonyítani, hogy az illetőnek a saját országa nem akarta a háborút. A diplomáciai és katonai emlékiratokból az derül ki, hogy 1914-ben a háboru minden vezető politikusnak és katonának erőlködése és akarata ellenére tört ki, akinek szava volt a háboru és béke kérdésének eldöntésében, az mind csak a békét akarta. És a háboru mégis kitört!

Nem különbös ugyan a következő háboru szempontjából, *kik voltak a főbűnösök a háboru előidézésében*, de számunkra mégsem ez a kérdés fontos, nekünk az a lényeges, hogy tudjuk, *mi idézte elő a háborút!* Ezt azután tudjuk is, *a bűnös az imperialista kapitalizmus volt.* Ugyanaz az imperialista kapitalizmus készíti elő lázas erőlködéssel az új háborút és amint halad a fölfegyverkezés, annál kevésbé igyekszik a leszerelés jelszavának függőnye mögé rejtteni, hiszen ez a lepel ma már oly átlátszó, hogy csak aki nem akarja, az nem látja mögötte a

fölvonuló hadseregeket, az ágyuk, a tankok, a repülőgépek és gázbombák tömegét. Minél közelebb jutunk a háborúhoz, annál világosabban rajzolódik e sötét színpad falára a dönthetetlen igazságu régi jelszó:

A kapitalizmus a háboru — a szocializmus a béke.

V.

Magyarország és a háboru

Aki a magyar napisajtót figyelemmel olvassa, annak azt kell látnia, hogy különösen egyes lapok szerint nincs olyan ország, amely annyira óhajtaná a háborút, mint Magyarország, amelynek lapjai katonai írók tollából már egyenesen haditerveket is közölnek. Természetesen ez az előkészület elsősorban a lelkek fölkészítését célozza; fegyverkezés dolgában Magyarország nagyon elmarad a többi európai államok tempója mögött. A trianoni béke leszerelte Magyarországot, minimumra korlátozta a fegyverkezést és éppen ez magyarázza meg azt, hogy miért igyekszik a magyar polgári sajtó leghangosabban uszítani a háborúra, mert az ő reményeik szerint egy új háboru megszüntetné a fegyverkezés korlátaait és feldöntené a trianoni békét. A felelős tényezők kormánynyilatkozatai természetesen mérsékeltebbek, mint a felelőtlen tényezők, a polgári sajtó hangja. Ebből a hangkülönbségből azonban tévedés volna a politikai gondolat lényeges különbségére következtetni.

Kétségtelen, hogy a főntebb vázolt rendszer mellett, amelyben a világpolitika és stratégia többé nem egyes államokkal, hanem az államok csoportjaival számol, *Magyarország mint kis ország, mint az imperialista politika objektuma, nem egykönnyen vonhatja ki magát az új háborus fölfordulásból.* Különösen amikor, mint említettük, ezt nem is nagyon akarja.

A háboru előtt Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchia és a hármasszövetség keretében

még régi határai között is nagyrészt *tárgya* és csak kismértékben volt *alanya* az imperialista politikának. *Tárgya* volt annyiban, amennyiben a német és osztrák pénzügyi körök vezette pórázon, *alanya* volt annyiban, amennyiben a magyar pénzügyi körök is a Balkánon és Kelet felé („*Drang nach Osten*“) terjeszkedni törekvő német politika mögött állott. A háboru előtt a beavatatlanok előtt még úgy tűnt föl, mintha Magyarországnak nem lett volna érdeke a háboru, legföljebb a mezőgazdaságot érdekelte a szerb disznó kivitel, holott kétségtelen, hogy már a háboru előtt a bankok útján nagymértékben összeolvadt a nagyipari és mezőgazdasági tőke és így a háborubakeverődés a bankokban erősen érdekelt külföldi tőke útján az ipari és mezőgazdasági tőkének egyformán tulajdonítható.

A Trianon utáni Magyarország megeseonkítva, nagymértékben életképtelenné téve, még inkább ilyen kettősség helyzetében van. Még inkább *tárgya* lett az imperialista politikának, mint minden kis állam a balkanizált Középeurópában. De azért *alanya* is az imperialista politikának, mert a háboru előtti területéhez képest iparából lakosságához viszonyítva aránylag nagy része maradt meg, de ugyyszólván semmi nyersanyagforrásaiból. A nagybirtok szesztermelése éppúgy nélkülözi a fogyasztópiacot, mint az ipar. Magyarország tehát mai állapotában arra van kárhozthatva, hogy egyik vagy másik nagyhatalom hatalmi csoportjában vazallus, valóságos hűbéres állam legyen, ami azonban nem zárja ki, hogy Magyarországnak magának is ne legyenek imperialista céljai. Így azután Magyarország egyrészt azért, mert kicsi állam, de azért is, mert szükségszerűen arra törekszik, hogy az önrendelkezési jogától megfosztott, elcsatolt Magyarország felszabadulását elősegítse (a nagyipar és nagybirtok természetesen olyan területeket is meg akar szerezni, amelyre az önrendelkezési jog értelmében jogot nem formálhat), mindenképen arra a sorsra van kárhozthatva, hogy *ágyútöltelék szállítója legyen egyik vagy másik nagyhatalomnak.*

Ez a magyarázata annak is, hogy Magyarország függetlensége ellenére sem folytathat és nem is folytathat független külpolitikát. Az Osztrák-Magyar Mo-

narchia fölbomlása óta Magyarország független államként szerepel a térképen, hiszen nincsenek közös ügyei Ausztriával, de azért Magyarország függetlenségéről beszélni vagy illúzió, vagy szándékos félrevezetés. Magyarország nem független állam egyrészt azért, mert a trianoni imperialista béke, ha nem is életfogytiglan, de hosszú esztendőök sorára (mindenesetre a mai imperialista nemzetközi politikai konstelláció életfogytáig) függő helyzetbe hozta a győztes államoktól. De nem lehet független állam Magyarország azért sem, mert *az uralkodó osztályok minden erejükkel igyekeznek az országot függő helyzetbe hozni egyik vagy másik nagyhatalommal szemben.* Ezt a politikát a magyar diplomácia nyelven *orientációkeresésnek* hívják.

Egynéhány lap még Lovászy Márton nekrológjában is rovására írta azt a valóban naiv kijelentést, amelyet a régi parlamentben tett, amikor Tisza István bejelentette a háború elvesztését, hogy „Mi ántánt-barátok vagyunk“. A trianoni béke aláírása idején egyik legyőzött államban sem volt olyan erős ántánt-baráti orientáció, mint az ellenforradalom Magyarországon, ahol ez az orientáció egy *Troubridge* admirálisra, *Gordon* generálisra és még a *Horovitz Náthán* nevű amerikai ezredesre is kiterjedt. Ki emlékszik még *Stead* ezredesre, aki politikai tényező lehetett valaha Magyarországon. Engels állapította meg, hogy a *külpolitika mindenkor függvénye a belpolitikának*, de milyen mélyre kellett sulyednie belpolitikailag annak a Magyarországnak, amelyben Horovitz Náthán és Stead ezredesek lehettek külpolitikai tényezők.

Ez a külpolitikai orientáció nem akadályozta meg a trianoni békét, de a trianoni béke sem akadályozta meg azt, hogy Trianon után a külpolitikai orientáció Franciaország felé ne forduljon. A harcok irredenta politika még virágkorában is csak külszín volt, csak a tömegek számára csinált agitáció. A külpolitika igazi tényezői már akkor megpróbálták a Trianon-ellenes harcok ugynevezett reálpolitikai módszerét, kompromisszumos formáját venni alkalmazásba, amikor szó lehetett arról, hogy a francia tőkének adott kedvezmények, a magyar vasutak bérbeadása fejében kellene Magyarországnak területi engedmé-

nyeket szerezni, amint ez a *Paleologue-level* kapcsán kiderült.

Ez a politika azonban sikertelen maradt, mert Franciaország számára Magyarország támasztéknak kellett volna Németország ellen, de viszont Franciaország saját kontinentális hegemoniáját csak úgy biztosíthatta, ha a békeszerződések által teremtetett új helyzet, különösen Németország rovására érintetlenül fönmarad. Ennek a status quo-nak Magyarország természetesen biztos támasza nem lehetett, Franciaország a támaszt csak a kisántántban csoportosult államokban kereshette, amelyeket a békeszerződések nagyranöveltek Ausztria, Magyarország, Bulgária és Németország rovására és így nekik is, mint Franciaországnak, fontos érdekük a békeszerződések sértetlenségének biztosítása.

A hivatalos irredentizmusnak utópiás és tehet ségtelenül vezetett kalandorpolitikája és ezzel együtt a francia orientáció is csődöt mondott, a magyar nagyipart és nagybirtokot gazdasági érdekei pedig ettől a politikától el és olyan politika felé hajtották, amely elsősorban gazdasági kérdésekkel, az államháztartás és a magángazdaság szanálásával foglalkozik. Új külpolitikai éra kezdődött tehát Magyarországon. Az állam pénzügyi és gazdasági politikájának kényszerűségei, valamint a nagyipar és nagybirtok termelési és kereskedelmi érdekei arra szorították a kormányt, hogy *igyekezzék kivergődni a teljes politikai izoláltságból*. Ennek az ára, egyebek között, természetesen az irredenta politika hivatalos támogatásának föladása volt.

A magyar politika elment Kanosszát járni a kisántánt államaihoz is, mert csak ezeken keresztül lehetett hozzájutni a szanáláshoz szükséges kölcsönhöz és csak rajtuk keresztül lehetett bejutni a „*nemzetek nagy testvériségének*“ keresztelt *Népszövetségbe*. Ugyanezek a motívumok, elsősorban a nagyipar piackeresése és a nyersanyag kérdése, amelyek Magyarországot a Népszövetség felé hajtották, egy időre még a Szovjetoroszországgal való kacérkodást is létrehozták. Kánya báró, a berlini magyar követ, Gratz Gusztáv volt külügyminiszter és mások Szovjetoroszország felé orientálódtak, Fenyő Miksa már petróleumüzleteket bonyolított le a szovjettel, Gratz

és Daruváry volt külügyminiszterek pedig a Pester Lloydban és a Pesti Naplóban az Oroszország felé való orientálódás szükségét hirdették nemcsak gazdasági és kereskedelmi összeköttetések szempontjából, hanem politikailag is azzal a megokolással, hogy az Oroszország és Románia közötti érdekellentétek egészen természetessé teszik Magyarország számára ezt az orientációt. A szovjetnek Beszarábia, nekünk meg Erdély — ez volt a cikkek értelme a sorok között.

Eközben azonban a Népszövetségben teljesen förlülkerekedett Anglia. Az angol érdekek dominálása nyomán a nemzetközi politika előterében többé már nem az a kérdés állott, hogyan lehet Németországot guzsbakötve tartani, hanem az, hogyan lehessen összefogni egész Európát Szovjetoroszország ellen. Locarno, ha Briand dicsekszik is vele, mégis az angol külügyi politika sikere volt, mert ha nem is forgatta föl a békeszerződések által teremtett európai helyzetet, de mindenesetre kirántott egy tartóoszlopot Franciaország kontinentális hegemóniája alól. A német-orosz barátságon is rést ütött ez a szerződés és Németországban is kezdetét vette a nyugati orientáció. Emellett az angol diplomáciának sikerült Olaszországgal élet-halálra szóló barátsági viszonyt teremteni és részben Olaszországon keresztül, részben önállóan nagyarányu balkán-politikát inaurálni a balkanizált Kelet- és Középeurópában. A francia befolyás alatt álló kisántánt egységét sikerült megbontani egyrészt a román-olasz szerződés útján, másrészt azzal a szerződéssel, amelyet Mussolini Albánia jelenlegi uraival kötött Jugoszlávia ellen forduló éllel.

Ugyancsak ezalatt az idő alatt megerősödött Magyarországon is az angol befolyás a szanalás révén és a magángazdaságba befolyt angol tőke útján vált teljessé az Angliától való függés. Az ekkor megkezdődött *aktív magyar külpolitikában* az angol befolyás elsősorban abban nyilvánult meg, hogy Bethlen kénytelen volt elejteni az Oroszországgal már csaknem megkötött kereskedelmi szerződést. Ez az aktív külpolitika az angol-olasz befolyás alatt kénytelen volt egyrészt a kisántánt egységének megbontására törekedni, de másrészt lépéseket tenni abban

az irányban, hogy a kisántánt egyes államaival külön-külön békésebb helyzetet hozzon létre. Ennek a külpolitikának első cselekedete a mohácsi beszéd volt, amelyben a magyar külpolitika Jugoszlávia felé nyújtotta ki baráti kezét és már kezdtek háttérbe szorulni a Jugoszláviában élő magyarok érdekei, amikor hirtelen kitört Jugoszlávia és Olaszország között a konfliktus és a jugoszláv orientáció lekerült a napirendről. Spalato helyett, amelyből magyar kikötőt akartak csinálni, ismét fölfedezték Fiumét, mint a régi magyar tenger kikötőjét. Az olasz befolyás, amelyet természetesen Anglia is támogatott, olyan erőssé vált, hogy még Románia és Magyarország között is hozott létre egy időre bizonyos közeledést az Avarescu-kormány idején, amikor az erdélyi magyar képviselők teljes erővel támogatták az olasz orientációjú Avarescu-kormányt.

A magyar külpolitikai aktivitás virágkora azonban akkor kezdődött el, mikor az angol-orosz diplomáciai viszony megszakitása után mind erősebben kezdett fujdogálni a háboru szele. A magyar polgári sajtó szinte példátlan diadalordítással fogadta ezt a szakitást, pedig nem fér kétség ahhoz, hogy ez a szakitás az Oroszország ellen indítandó háboru egyik lényeges etapja. A trianoni béke revíziója kedvéért a magyar sajtó készséggel hajlandó lett volna ágyú-töltelékül szállítani azt a magyarságot, amelynek vérért amugy is szörnyen megcsapolta a világháboru és amely ezt a vérveszteséget még hosszú ideig nem fogja kiheverni a napról-napra közölt hivatalos statisztikai adatok bizonyossága szerint. Aligha volt még példa a világsajtóban, hogy egy ország népének vérért ilyen nyíltan és könnyen ajánlották volna föl és ilyen nyíltan kínálkozott volna föl zsoldos hadsereg céljaira valamelyik ország.

A hivatalos angol diplomácia erre a fölkinálkozásra nem reagált a várt melegséggel, a szinpadon a hivatalos Anglia helyett *Rothermere* lord, a legszélsőbb konzervatív, az angol fascisták vezető lapjának tulajdonosa jelent meg, annak a lapnak a tulajdonosa, amely a világháboru alatt leg-erősebben uszított Magyarországot fölosztására. Ennek a konzervatív angol lordnak a magánakeciója a mézesmadzagok egész raktárát hozta magával és a

trianoni béke revíziójának ígéretésével igyekszik megteremteni Magyarországon a háborus lelkesedést. A magyar kormány ugyan hivatalosan kijelentette, hogy nem áll Rothermere akciója mögött, de a lényeg mégis az, hogy ennek az akciónak a jegyében áll ma egész Magyarország és a leglényegesebb az, amit nem is tagad senki, hogy ennek az akciónak a célja Magyarország a Szovjetország ellen indítandó háború frontjába való belekapcsolása.

Az egész akció nem egyéb, mint az angol politikának felelőtlen tényezők által végzett sakkhúzása Csehszlovákia megnyerésére. De még ha nem is magánakcióról volna szó, amelynek ígéretései Rothermere lordon kívül senkit sem köteleznek, még akkor is tiltakozni kellene az ellen, hogy ennek a szerencsétlen országnak a népét újból gyilkos háborúba sodorják.

A hivatalos magyar külpolitika azáltal, hogy tulságosan és minden ellenmondás nélkül, sőt hallgatóságos segítségével nagyra hagyta nőni ezt az akciót, máris kétségtelen politikai vereségeket szenvedett. A vereség első jelentkezése abban áll, hogy *a Bethlen-kormánynak sikerült újból összekovácsolni a már csaknem föllozslott kisántántot*, hiszen emlékezhetünk rá, hogy amikor a kisántánt egyik tagja, Jugoszlávia éles konfliktusba keveredett Olaszországgal, a kisántánt nem is jelentkezett a porondon. A Magyarországon föllángolt háborús lelkesedés természetesen újra összekovácsolta az utódállamok szövetségét.

De Angliának sem volt inyére az a tulságos éles megmozdulás az utódállamokkal szemben, amelyet a Rothermere-akció kiváltott és ezért *a Bethlen-kormány Anglia részéről is súlyos politikai vereséget szenvedett*. Az angol kormány félhivatalosa Rothermere lord cikkei egyéni akciónak minősítette, amelyhez sem a kormánynak nincs köze, de még a konzervatív pártnak sem. De a Népszövetség szeptemberi tárgyalásain kiderült az is, hogy bármennyire is igaza van *jogilag* Magyarországnak a nemzetközi szerződés betűi értelmében a magyar-román birtokpör dolgában, az angol külügyminiszternek, Chamberlain-nek a jognál fontosabb a *politika*, politi-

kailag pedig Románia fontosabb, mint Magyarország, mert Románia Szovjetorszo szország közvetlen szomszédja.

Az utódállamok egyenként is annyi katonát adhatnak Oroszország ellen, amennyit összesen Magyarország és még ha a magyar katonaanyag minőségileg jobb is, mint az utódállamoké, még akkor is naivság volna azt gondolni, hogy Anglia fölál dozza Romániával való szövetségét, vagy a Lengyelország hadiellátása szempontjából olyan fontos Csehszlovákiaét Magyarország kedvéért. Jugoszlávia rovására sem biztosíthat engedményeket Magyarországnak Anglia, mikor Jugoszlávia mögött Franciaország áll, amelynek megnyerése nélkül az oroszellenes front egyenesen elképzelhetetlen. A Rothermere-akció szikrájából föllobbant hatalmas és messziről veszedelmesebbnek látszó szalmaláng mindenesetre jó volt arra, hogy leleplezze ennek az akciónak néz esmadzag voltát és minden gondolkodó előtt világossá tegye, hogy a háborus kalandban való részvételért Magyarország csak ígéreteket kaphat, amely ígérek mélyén nem húzódik meg semminemű realitás.

A Bethlen-kormány aktív külpolitikájának a mérlege ebben huzható meg, ez pedig a trianoni béke revíziója szempontjából tulságosan sovány, vagy azt is mondhatnók, egyáltalában semmi eredmény. De hatalmas vészjelzés azok számára, akik nem nézhetik tétlenül, hogy idegennél is idegenebb célokért, az angol világbirodalom külpolitikája érdekében, az angol nagyipar új piaciért vágóhidra akarják hajtani az ország népét. *Elég volt a háboruból!* — mon dotta mindenki a háboru végén a frontokon. *Elég volt a háboruból!* — mondja a sok hadiözvegy, árva, a sok asszony és gyermek és agg, akik hadisegélyeken tengették életüket az élelmiszerjegyek szomorú, de ugylátszik gyorsan felejtett korszakában.

Nem kell új háboru! — ettől a kiáltástól kell hangzania újra az egész országnak.

VI.

Harc a háboru ellen

A kapitalizmus a háboru — a szocializmus a béke, ez kétségtelen igazság, de azért nehogy azt a következtetést vonja le ebből valaki, hogy bele kell törödnünk minden ellenállás nélkül a háboruba mindaddig, amig kapitalizmus van, amig a társadalom és gazdasága nem kapcsolódik be a szocializmus rendjébe. Kétségtelen, hogy a háboruelleni küzdelemnek legbiztosabb módja: a szocializmus megteremtése. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne volna kötelessége minden munkásnak és minden parasztnak a kapitalizmus uralkodása idején is aktív harcot folytatni a háboru ellen. A kérdés most tehát az, hogyan folytassuk a harcot a háboru ellen.

A harc egyik módja *a béke szellemének a terjesztése*. A leszerelésért folyó harc ugyan semmi eredménnyel sem kecsegtet, de ha nem arra használják föl, hogy leleplezzék vele a háboru előkészületeit és ha a munkásság küzdelme a háboru ellen nem merül ki ebben az egy kérdésben, legalább is nem árt a békének.

Ezzel ellentétben *mindaz, ami erősíti a munkáosztályt és a parasztságot, ami szervezettebbé, ellenállóbbá és így harcképesebbé teszi a tömegeket a mindennapi osztályharc frontján, ami összefogja őket az imperialista kapitalizmus ellen, ez mind a háboruellenes küzdelem céljait szolgálja*. Ez a küzdelem a nemzetközi imperializmussal szemben természetesen csak nemzetközi lehet. Ez a megállapítás nem új és én emellett a szükséges általánosság mellett arra a konkrét kérdésre is szeretnék feleletet

adni, hogyan harcoljon a magyar ipari és földmunkásság az ellen, hogy Magyarországot bele ne vigyék egy háborus kalandba.

E sorok írója csaknem egy évtized óta tagja a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak. Kénytelen azonban konstatálni azt, hogy a párt állásfoglalása éppen ezekben az égető kérdésekben nem egy-séges, ingadozó és bizonytalan. A Rothermere-akció kérdésében, az egyik vezető elvtárs a fővárosi törvényhatósági bizottságban hozzájárul Rothermere üdvözléséhez, egy másik vezető elvtárs a fővárosi bizalmiférfiak ülésén kijelenti, hogy a párt nem foglal állást sem ellene, sem mellette, míg egy harmadik vezető elvtárs képviselői beszámolójában határozottan ellene foglalt állást. Az ilyen különböző álláspontok mellett, azt hiszem, nekem is szabad, sőt kötelességem agitálni amellett az álláspont mellett, hogy *a Rothermere-akció egy része a háboru előkészítésének*, illetve előkészítése annak, hogy Magyarország résztvegyen Anglia és a többi imperialista hatalmak háborújában Szovjetország ellen.

Az én véleményem szerint a Magyarországi Szociáldemokrata Párt álláspontját következőképen kellene összefoglalni a magyar ipari és földmunkásság háboruellenes küzdelmének kérdésében:

1. *A háborus veszély lebecsülése, nem kellő értékelése a kezdete a helytelen állásfoglalásnak a háboru kérdésében.* A mai nemzetközi gazdasági és politikai helyzet világosan mutatja, hogy az imperialista nagyhatalmak angol vezetés alatt háborura csoportosítják Európát Oroszország ellen. Ez a háboru pedig a közel jövő kérdése, a nemzetközi diplomácia egész munkája arra utal, hogy ideiglenesen el akarják simítani és felületesen ki akarják küszöbölni az egyes kapitalista országok közötti érdekellentéteket az Oroszország elleni háboru tartamára.

Ez a háboru pedig az eddiginél sokkal véresebb és sokkal pusztítóbb lesz, nemcsak azért, mert a hadi technika fejlődése az emberirtás eszközeit hallatlan tökéletességre fejlesztette, hanem azért is, mert a háboruba belevonják a népnek sokkal szélesebb rétegeit, mint tették a világháboruban. A hadi technika fejlődése és a hadseregszervezés gyökeres meg-

változtatása folytán eltűnik a különbség a front és a mögöttes országrészek között. Épp ezért a háborus veszély helyes fölismerése és a nagy tömegek fölvilágosítása a háborus veszedelem közelségéről és árnyairól, ez a legfontosabb földadata ma minden, magát szocialistának valló ipari és földmunkásnak.

2. Az elmondottakból világos az is, hogy a most készülő háboru támadó háboru, azzal a céllal, hogy a nagy imperialista államok Oroszországban lefoglalják a maguk számára a piacokat és nyersanyagforrásokat. De a háborus előkészületeknek egyuttal az a mellékes célja is van, hogy kihasználva a mozgósítást, letörjék a munkásszervezeteket. Az egész világon mutatkoznak előjelei annak, hogy a kormányok mozgósítási vagy szakszervezeti törvény alkotásával (Franciaország, Anglia, Olaszország, a készülő szakszervezeti törvény Magyarországon stb.) „megdolgozzák” a munkásosztályt, elvegyék ellenálló erejét a háboruval szemben, ne tudjon harcolni sem a háboru kezdete előtt, még kevésbé a háboru alatt a békéért. Éppen ezért a munkásság kötelessége minden erejét latba vetni, hogy harcoljon a háboru ellen, megmentse életét, egészségét és családját, de ezen tulmenőleg, megmentse a munkásság szervezkedési szabadságát, gazdasági harcai lehetőségét és általában a demokráciát.

3. Magyarország népét az erőszakos trianoni béke revíziójának ígéretésével akarják belelelkesíteni ebbe a vérontásba. Magyarországot a kormány már teljesen az angol konzervatív kormány politikájának szolgálatába állította és így kétségtelen, hogy háboru esetére az ország népének az ágyutöltelék szerepét szánták az angol imperializmus háborujában. Ezt a célt mozditja elő az angol-olasz orientáció és ezt a célt szolgálja a Rothermere-akció is. A munkásosztály a népek önrendelkezési jogának harcosa mindenütt és így Magyarországon is. Az a háboru azonban, amelybe Magyarországot akarják belesodorni, még csak nem is a népek önrendelkezési jogáért, hanem egyenesen a népek leigázásáért fog folyni. Az angol imperializmus máris elnyomja a népek százmillióit, kizsákmányolja a világnak több mint ötödrészét, az angol imperializmus bűnös a trianoni békében, bűnös abban, hogy tiszta ma-

gyar területeket elcsatoltak Magyarországtól és idegen uralom alá szorították azokat. *A magyar ipari és földmunkásságnak kötelessége tehát nemcsak az utódállamokban elnyomott magyarság önrendelkezési jogáért küzdeni, hanem azoknak a magyaroknak az önrendelkezési jogáért is, akik a trianoni határok között élnek.* Az önrendelkezésért való küzdelem módja *harc a demokráciáért, harc a szocializmusért, harc az angol-olasz orientáció ellen, harc Magyarországnak mindennemű külföldi imperialista befolyástól való függetlenítéséért.* Ez a harc azonban csak úgy lehet eredményes, ha határozottan száll szembe a magyar nagyipar és nagybirtok imperialista törekvéseivel, már csak azért is, mert a magyar nagyipari, bank- és nagybirtokos tőke a közvetítője a Magyarország független népét támadó és az ország népét a háboru vágóhídjára kergető idegen (elsősorban angol-olasz) imperialista befolyásnak.

A jelen viszonyok között tehát *nincs aktuálisabb, nincs fontosabb feladata a magyar ipari és földmunkásságnak, mint hogy az ország minden elnyomottja és kizsákmányoltja élén megindítsa a harcot:*

az imperialista háboru ellen a békéért,

Magyarországnak a háboruban való részvétele ellen, a Szovjetországgal való béke védelméért,

a Bethlen-kormány angol-olasz orientációs külpolitikája ellen Magyarországnak mindennemű imperialista befolyástól való függetlenségéért,

a Rothermere-akció kellő értékére való leszállításával és hátterének leleplezésével valamennyi ország munkásságával együtt az elnyomott magyarság önrendelkezési jogáért,

a háborút előkészítő fascista munkástörvény ellen, a demokratikus szabadságjogok összességéért.

Ezt a harcot ma kell megindítani, amikor még nem ment feledésbe teljesen a világháboru. Aki már elfeledte volna, könnyen fölfrissítheti emlékezetébe, ha körülnéz a hadirokkantak valamelyik menházában vagy akárcsak a budapesti körutakon, ahol hadirokkantak, vakok és bénák ma is vánszorognak és koldulással egészítik ki rokkantilletményeiket.

Nemrégiben beszéltem egy volt katonatársammal, aki végigküzdötte a világháborút az első vonal-

ban. Amikor beszélgetés közben az új világháborúról szólva, fölhoztam, hogy a világ mind hangosabb attól a jelszótól, *soha többé háborút!*, kétkedve rázta a fejét és a régi katonai rangomon szólítva, ezt mondotta: Hát hisz ebben, ezredes ur? Ha azt hiszi, hogy nem lesz többé háboru, akkor nem értette meg az elmúlt háboru okait.

Ez a barátom igazságtalan volt hozzám, mert én nem abban az értelemben használom a jelszót, hogy nem lesz többé háboru, ezt nem állítom, én a jelszót abban az értelemben akarom használni, hogy: *ne legyen többé háboru!*

És nem is lesz többé háboru, ha a munkáscsztály, ha a nép nagy tömegei nem akarják, ha küzdenek lankadatlanul, rendithetetlenül a szocializmusért, ha harcolnak a háboru ellen.

A béke sem rózsapárnás ágy a szegény ember számára, hanem csak rongyos vacak, amelyről lelóg a feje is és a lába is, amely az oldalát szurja, a hátát sebzí föl. De a háboru a mai haditechnika mellett biztos halált és nyomorúságot jelent a résztvevők és az otthonmaradottak megsokszorozott százlékának. Ezért *nem nagy semmi áldozat a harcban a háboru ellen, a küzdelemben a békéért.*